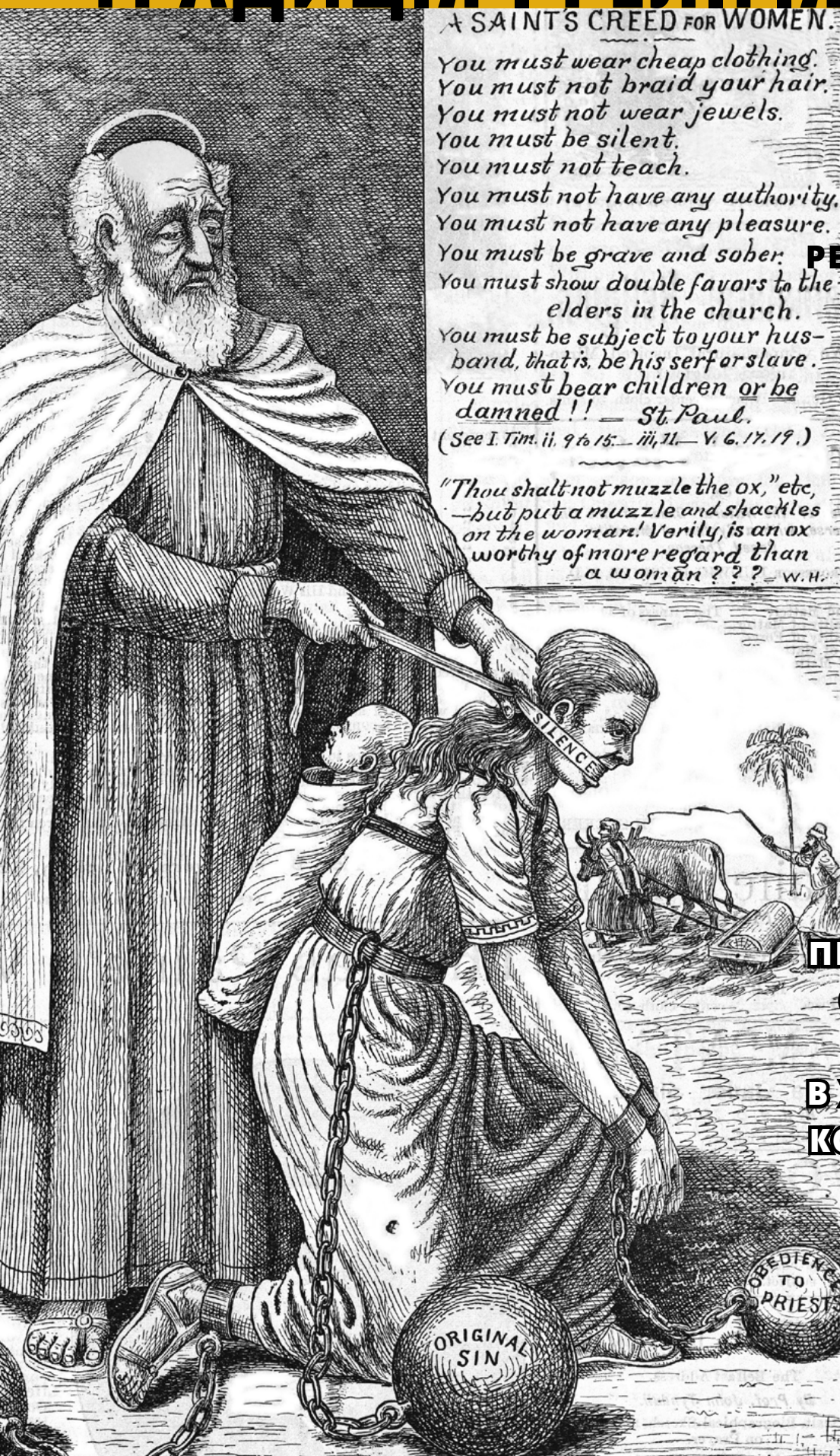

ГЕНДЕР ТРАДИЦІЯ І РЕЛІГІЯ

2_2017 (43)

A SAINTS CREED FOR WOMEN.

*You must wear cheap clothing.
You must not braid your hair.
You must not wear jewels.
You must be silent.
You must not teach.
You must not have any authority.
You must not have any pleasure.
You must be grave and sober.
You must show double favors to the
elders in the church.
You must be subject to your hus-
band, that is, be his serf or slave.
You must bear children or be
damned!! — St. Paul.
(See I. Tim. ii. 9 to 15. — iii, 21. — V. 6. 17. 19.)*

*"Thou shalt not muzzle the ox," etc,
—but put a muzzle and shackles
on the woman! Verily, is an ox
worthy of more regard than
a woman ??? — W.H.*

**ГЕНДЕР В
РЕЛІГІЗНАВСТВІ:
ЗАХІДНИЙ
ДОСВІД ТА
УКРАЇНСЬКІ
РЕАЛІЇ**

**ЗАДЗЕРКАЛЛЯ
ТРАДИЦІЙ**

**НЕ ТРЕБА
ФОТОШОПИТИ
МОЄ ОБЛИЧЧЯ**

**ПРАВО ЖІНОК НА
СВЯЩЕННОСЛУ-
ЖИТЕЛЬСТВО
В ХРИСТІЯНСТВІ:
КОНТРОВЕРСІЙНЕ
СЬОГОДЕННЯ
ТА НЕУНИКНЕ
МАЙБУТНЄ?**

У ПОПЕРЕДНЬОМУ ЧИСЛІ ЖУРНАЛУ:

«20 РОКІВ 24/7»

Автор: Олег Маруценко

«КРОНІ» цього року виповнюється 20 років, і це неймовірно! Для громадської організації – вік дуже рідкісний. Для гендерного центру – і поготові! С. 2-3.

«ТИЖДЕНЬ ЖІНОЧОЇ СОЛІДАРНОСТІ ПРОТИ КРИВИХ ДЗЕРКАЛ СЬОГОДЕННЯ»

Авторка: Аліна Курлович

Цього року протягом соціально-освітнього проекту «Тиждень жіночої солідарності» до дня 8-го березня проактивні харків'янки й харків'яни показували громадськості, у чому криється несправедливість ставлення до жінки, коли йдеться про кар'єру, гроші та можливості. С. 4-8.

«МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ»

Авторка: Любов Жарова

Сучасні показники макроекономічної політики є гендернонечутливими, тобто взагалі не враховують гендер. Проте наявність таких показників є важливим для забезпечення гендерної рівності. С. 9-13.

«СУСПІЛЬСТВО КРИЗЬ ПРИЗМУ ЖІНОЧОЇ БЕЗДОМНОСТІ»

Авторка: Дар'я Попова

Причини жіночої бездомності неможливо описати, не зачіпаючи загальної структури суспільства, яка формується і під впливом патріархальних цінностей, і під впливом капіталістичного економічного ладу. С. 14-17.

«СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ І ДОСЯГНЕННЯХ»

Ведучий рубрики: Володимир Карпов

Резонансні тематичні новини з усього світу. С. 18-19.

«ЖІНКИ ПІВДЕННОЇ АФРИКИ: НОТАТКИ ІЗ ЗУЛУСЬКОГО СЕЛА»

Авторка: Анастасія Рябчук

Жінки у ПАР – абсолютна більшість із тих, хто отримують соціальну допомогу. Безробіття серед жінок тут сягає 30 % з найвищим показником у 50 % серед молоді до тридцяти років. С. 20-21.

«СПИСОК ПРОФЕСІЙ, ЗАБОРОНЕНИХ ДЛЯ ЖІНОК, – СПАДЩИНА РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ»

Авторка: Євгенія Луценко

Низка нормативно-правових документів позбавляє жінок можливості мати рівні з чоловіками права на вибір тієї чи іншої професії або виду робіт. С. 22-24.

«ГОМОФОБІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ»

Авторка: Марія Пазюк

Основною проблемою, пов'язаною із гомофобією на ринку праці України, є відсутність звернень за захистом своїх трудових прав осіб ЛГБТ-спільноти. С. 25-27.

«БІЗНЕС НА КУХНІ ЧИ ЕКОНОМІЧНО НЕВИДИМА ЗАЙНЯТІСТЬ ЖІНОК»

Авторка: Марина Бардіна

Розбіжності у неоплачуваній праці – це лише один бік медалі під назвою «гендерний розподіл праці». Її зворотний бік є відображенням нерівних прав та можливостей жінок і чоловіків у професійній діяльності чи так званій сегрегації ринку праці. С. 28-30.

«РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ БЮДЖЕТНОЇ ІНІЦІАТИВИ У СФЕРІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ В ЖИТОМИРІ»

Авторки: Олена Остапчук, Світлана Євченко

Протягом 2012-2017 рр. у Житомирі реалізовувалась гендерна бюджетна ініціатива з розширення можливостей одержання послуг закладів позашкільної освіти дівчатами й хлопцями різного віку. С. 31-33.

«СПРАВА ЛУЇС ДЖЕНСОН АБО ПРАВИЛА ВИЖИВАННЯ В РОБОЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ (рецензія на фільм «Північна країна»)»

Авторка: Світлана Веденєєва

Аналіз фільму через феміністичну критичну призму дає змогу прослідкувати, як події, що були актуальними під час «другої хвилі фемінізму», залишаються невирішеними в досі існуючій системі сегрегованого ринку праці. С. 34-35.

ГЕНДЕРНИЙ ЖУРНАЛ «Я»
Журнал виходить із 2003 року

Засновник і видавець:
Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА»

Головний редактор:
Олег Марущенко
oleg.maruschenko@gmail.com

Літературна редакторка:
Олена Малахова
omalakhova@ukr.net

Фоторедакторка:
Ольга Андрусик

Дизайн і верстка:
Оксана Брюховецька

Адреса редакції:
E-mail:
center.krona@gmail.com

У разі часткового або повного передруку публікацій посилання на журнал «Я», авторок та авторів є обов'язковим. За достовірність інформації відповідають авторки та автори матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторок та авторів публікацій.

Фінансовий партнер видання:
Фонд імені Гайнріха Бьоля,
представництво в Україні
www.boell.org.ua

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG
КИЇВ

Електронну версію цього журналу, а також попередні номери можна знайти на нашому Гендерному порталі www.krona.org.ua.

Друк журналу здійснено видавництвом «Планета_Принт». Наклад: 500 екз.

2 ГЕНДЕР В РЕЛІГІЄЗНАВСТВІ: ЗАХІДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
Анна Марія БАСАУРІ ЗЮЗІНА

6 ЗАДЗЕРКАЛЛЯ ТРАДИЦІЙ
Аліна КУРЛОВИЧ

10 ОКСАНА КІСЬ: «ВИСМИКУВАТИ ОДНЕ І АБСОЛЮТИЗУЮЧИ ЦЕ, НАЗИВАТИ ТІЛЬКИ ОТЕ ОДНЕ ТРАДИЦІЄЮ – ЦЕ Є ВІДКРИТА МАНІПУЛЯЦІЯ, ФАЛЬШУВАННЯ І ПІДМІНА ПОНЯТЬ»

14 НЕ ТРЕБА ФОТОШОПИТИ МОЄ ОБЛИЧЧЯ
Юлія ПОПОВА

16 СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ І ДОСЯГНЕННЯХ
Володимир Карпов

18 ОДНА ПРОТИ СИСТЕМИ: ВІДЧАЙДУШНІ «ПІКЕТУВАННЯ» ПАТРІАРХАТУ
Олег МАРУЩЕНКО

21 ПРАВО ЖІНОК НА СВЯЩЕННО-СЛУЖИТЕЛЬСТВО В ХРИСТИЯНСТВІ: КОНТРОВЕРСІЙНЕ СЬОГОДЕННЯ ТА НЕУНИКНЕ МАЙБУТНЄ?
Олена БОГДАН

25 ГЕНДЕРНИЙ БАЛАНС В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИБОРЧОГО ПРАВА У МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ
Наталія МАЛИНОВСЬКА

29 ЖЕНЩИНЫ В ИУДАИЗМЕ: ГЕНДЕРНЫЕ РОЛИ, СОЦИАЛЬНЫЕ ОЖИДАНИЯ И ИСТОРИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ
Ольга КРАСКО

33 ГОМОСЕКСУАЛЬНІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ
Марія ЛОЗОВА
Аліна МАРКОВА
Світлана ГРІНЬ

36 НАШЕ АВТОРСЬКЕ КОЛО

На обкладинці використана карикатура Уотсона Хестона «Жінки, якими їх бачить Святий Павло» (кінець ХІХ ст.). Написи на гирях: «Служіння чоловікам», «Первородний гріх», «Покірність перед священниками»; напис на кляпі: «Мовчання».

● ГЕНДЕР В РЕЛІГІЄЗНАВСТВІ: ● ЗАХІДНИЙ ДОСВІД ● ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

● **Анна Марія БАСАУРІ ЗЮЗИНА**

Беззаперечним є факт, що фемінізм справив значний вплив на суспільство загалом та на окремі його сфери зокрема. «Друга хвиля» фемінізму дала поштовх до започаткування нових або методологічних змін уже наявних досліджень у філософії, соціології, історії, антропології тощо. Релігієзнавство не стало винятком і теж «відчуло на собі» гендерно-критичний поворот. У цій статті я спробую окреслити відповіді на такі запитання: як співвідносяться та взаємодіють між собою

сучасного релігієзнавства є методологічне різноманіття та міждисциплінарність, тобто в дослідженнях використовуються методи різних наук, наприклад, соціологічні опитування або спеціально історичні методи. Крім того, релігієзнавчі дослідження перебувають на межі різних наук, їхня тематика стосується кількох наук одночасно, наприклад, дослідження джихаду в ісламі пов'язане і з релігією, і з політикою, і з історією.

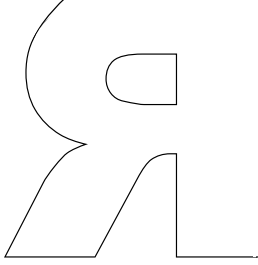
Між гендерними та релігієзнавчими дослідженнями є багато спільного. Як і релігієзнавчі дослідження, гендерні дослідження є також міждисциплінарними. А дослідниця Дарлін Юшка пропонує їх називати «трансдисциплінарними», оскільки гендерні дослідження релігії настільки контекстуальні, що можуть виходити за рамки традиційно прийнятого поділу на дисципліни². Як влучно зазначила Урсула Кінг, англійська дослідниця жіноцтва в релігії, у стосунках гендера та релігієзнавства панує «подвійна сліпота»: гендерні дослідження в суспільних науках воліють не помічати релігію, а більшість релігієзнавчих досліджень не звертають увагу на гендер. І гендер, і релігія не є абсолютними, незмінними поняттями, вони занурені в контекст, що їх оточує. Ренді Уорн у роботі «Гендеруючи релігієзнавство» (2001) стверджує, що не потрібно «додавати» гендер до релігії або навпаки, ставлячи між цими поняттями сполучник «та». Коректніше було б говорити про «гендерування релігії» або «дослідження гендеру в релігії», оскільки релігія та гендер не є якимись паралельними світами, що існують окремо один від одного, а гендер «пронизує» релігію в усіх її можливих аспектах. Саме через цю «вбудованість» гендеру його й важко ідентифікувати та відокремити від інших аспектів релігії.

Досліджуючи і релігію, і гендер науковці й науковиці не можуть бути по-

"У СТОСУНКАХ ГЕНДЕРА ТА РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ПАНУЄ "ПОДВІЙНА СЛІПОТА": ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУСПІЛЬНИХ НАУКАХ ВОЛІЮТЬ НЕ ПОМІЧАТИ РЕЛІГІЮ. А БІЛЬШІСТЬ РЕЛІГІЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НЕ ЗВЕРТАЮТЬ УВАГУ НА ГЕНДЕР."

гендер та релігієзнавство? яким чином гендерно-релігієзнавчі дослідження змінюють життя вірянок? що відбувається в українському релігієзнавстві?

Релігієзнавство – це «автономна дисципліна гуманітарного знання, об'єктом всебічного вивчення якої є феномен релігії у різноманітних його соціокультурних і структурних проявах, зв'язках та взаємовпливах»¹. Виникло воно в кінці XIX ст. в Західній Європі і постійно розвивається, створено національні та міжнародні асоціації, працюють численні центри дослідження релігії, у багатьох університетах світу та України готують спеціалісток і спеціалістів з релігієзнавства тощо. Найголовнішими ознаками

вністю об'єктивними та нейтральними, оскільки всі мають релігійні або атеїстичні переконання, які на них впливають, так само дослідниці й дослідники виконують певні гендерні ролі в суспільстві. Історія свідчить, що багато дослідниць, сповідуючи феміністські цінності і застосовуючи їх у своїх дослідженнях релігії, ставали активістками і своїми дослідження уможливлювали створення нових видів духовності для жінок або реформували традиційні релігії.

Зв'язки між гендером та релігією цим не обмежуються. Своім корінням «перша хвиля» фемінізму сягає біблійного вчення про рівність людей, чоловіка і жінки, створених за образом та подобою Бога і рівних у його очах.

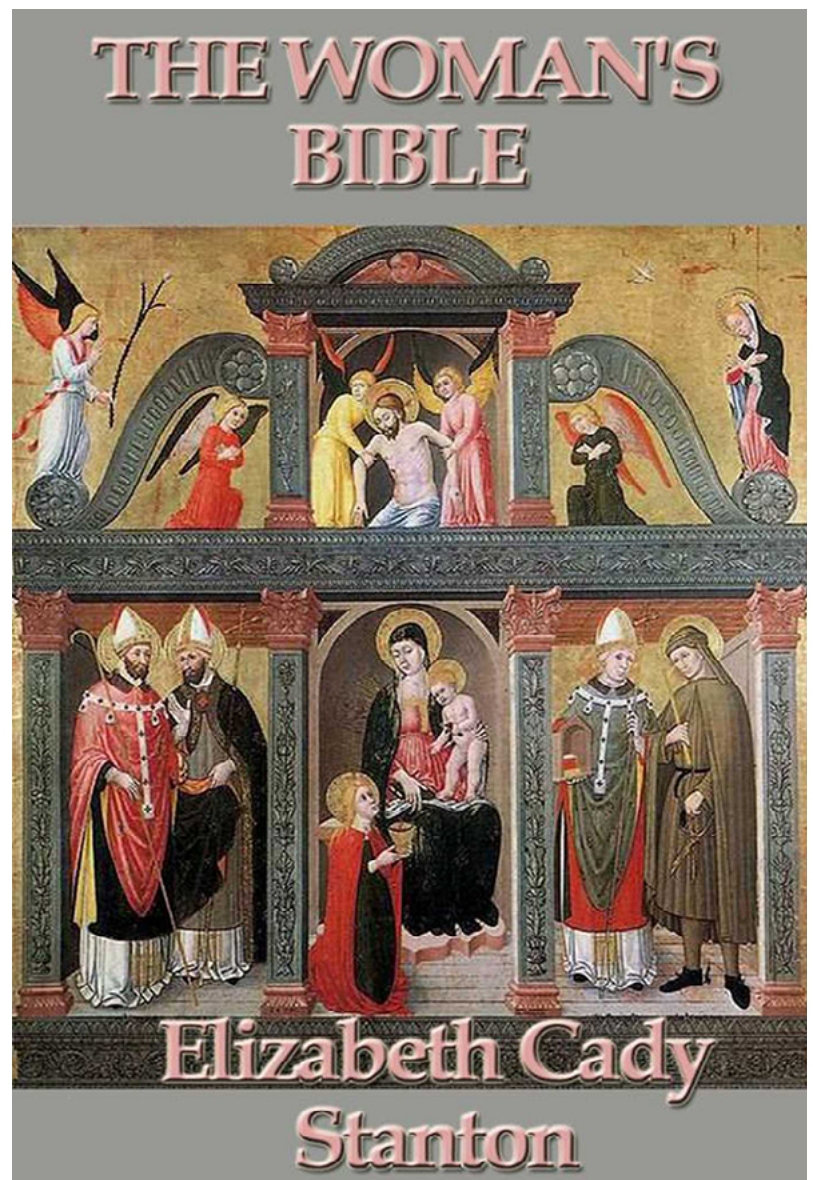
Критикою релігії почали займатися ще суфражистки кінця XIX ст. Наприклад, Матілда Йослін Гейдж у 1893 р. опублікувала роботу «Жінка, церква та держава», яка була першою спробою показати в історичній перспективі підкорену позицію жінки в християнстві. У 1895-1898 рр. Елізабет Кеді Стентон у співавторстві з активістками жіночого руху підготувала коментар на Біблію, в якому проаналізовано відверто мізогінні уривки тексту. Їхня робота називалася «Жіноча Біблія». Її жорстко розкритикували як прихильники фемінізму, так і його вороги. У передмові Е. Стентон так відповідає на клерикальну критику: «Інший священник говорить: «Це робота жінок та диявола». Це серйозна помилка. Його Сатаністську Величність не було запрошено до Ревізійного комітету, який складається виключно з жінок. Більше того, останнім часом він був настільки зайнятий відвідуванням Синодів, Генеральних асамблей та Конференцій, щоб перешкодити визнанню жіночих делегаток, що в нього не залишалося часу для вивчення мови та «вищої [біблійної] критики»³.

Завдяки феміністським дослідженням релігії «другої хвилі» стала можливою поява феміністської теології. Виключення жінок із публічного релігійного життя пояснювалося андроцентризмом Біблії та «чоловічістю» самого Бога⁴. Жінки не хотіли миритися із позбавленням їх права обіймати керівні посади в християнських церквах. І хоча окремих жінок (Антуанетта Браун) висвячували на священництво ще в середині XIX ст. у США, фактично їм не давали можливості виконувати свої обов'язки. Лише у 1994 р. Англійська церква скасувала цю заборону, але «скляна стеля» все ще не дозволяє жінкам посідати вищі позиції в церковній ієрархії.

Феміністська теологія зародилася в межах християнства, але сьогодні вона

представлена майже в усіх світових релігіях. Зміні уявлення про роль жінок в релігії зокрема та в суспільстві загалом сприяла феміністська інтерпретація сакральних текстів. Саме завдяки фемінізму в християнстві почали обговорюватися такі теми, як висвячення жінок на священництво, використання андроцентричної мови в теологічних текстах та молитвах, сексуальні зловживання, в ісламі – роль жіночого покривала в жит-

"ДОСЛІДЖУЮЧИ І РЕЛІГІЮ, І ГЕНДЕР НАУКОВЦІ Й НАУКОВИЦІ НЕ МОЖУТЬ БУТИ ПОВНІСТЮ ОБ'ЄКТИВНИМИ ТА НЕЙТРАЛЬНИМИ, ОСКІЛЬКИ МАЮТЬ РЕЛІГІЙНІ АБО АТЕЇСТИЧНІ ПЕРЕКОНАННЯ, ВИКОНУЮТЬ ПЕВНІ ГЕНДЕРНІ РОЛІ В СУСПІЛЬСТВІ."

Скульптура «Христа»
(Едвіна Селміс)

ті мусульманок, в іудаїзмі – проблема розлучення та повторного одруження.

Поворотним моментом у феміністській теології стала робота Мері Делі «Церква та друга стать» (1968), у якій стверджується, що неможливо відтворити ідеал жіночої поведінки на основі жіночих образів Біблії, оскільки вони представлені суто з чоловічої перспективи і відображають патріархатний устрій давньоєврейського суспільства. А мізогінні вислови апостола Павла потрібно розуміти в контексті становлення християнства в умовах ворожого ставлення до нього язичництва. Щоб не провокувати зайвої критики, Павло намагався применшити роль жінки в церкві, наголошуючи на її покорі своєму чоловікові. У сучасному суспільстві такої загрози більше немає, тому ці настанови можна та необхідно змінювати⁵. У 1973 р. Мері Делі випустила книгу «По той бік Бога-Отця», яка показує її розчарування у реформуванні християнства, оскільки андроцентризм став частиною його суті, яку вже неможливо відокремити. Згодом М. Делі перестає досліджувати теологію і концентрує свою увагу на феміністській філософії.

Завдяки дослідженням на перетині релігієзнавства, гендера та філософії стали можливими рухи жіночої божественності та богинь. Наприклад, Грейс Джанцен у роботі «Стаючи божественною» (1998) стверджує, що Бог в авраамічній традиції крім маскулінних рис має й фемінні, що дозволяє жінкам відчуття свою включеність у християнство. Також вона пропонує перенести акцент в християнстві з концепції смерті на ідею

народження та родючості, суто жіночі феномени.

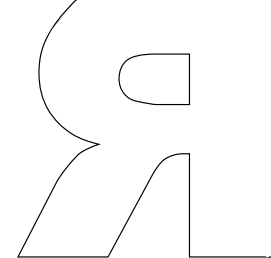
Під впливом феміністичних досліджень релігії з'явилася переконаність у тому, що до панування патріархату в останній доміантними були жіночі божества. Віра в Богиню отримала назву «теалогія». Археологічна робота Марії Гімбутас, викладена у творі «Богині та боги старої Європи» (1982) надала руху Богині необхідне теоретичне обґрунтування його автентичності та давності, підтверджуючи існування матриархату в палеоліті та неоліті. Сьогодні наука сумнівається в існуванні чистого матриархату, але у 1980-х рр. знахідки М. Гімбутас виявилися корисними для розгортання руху Богині. Намагаючись подолати умовне розділення світу на «природу» та «культуру», екофеміністська духовність прагне відродити ті релігійні вірування, які шанують землю (язичництво, магія, шанування богинь тощо), адже, на думку її adeptок і adeptів, пригноблення жінки та безвідповідальне використання природи тісно пов'язані між собою, оскільки саме Бог звелів чоловікові панувати над природою та жінкою.

Феміністська теологія також розробляє проблеми, пов'язані з тілом та сексуальністю. Гарячі дискусії викликають питання про право жінки контролювати власне тіло, виправдання проституції з погляду біблійної моралі, переривання вагітності та штучне запліднення. Особливо гостро наразі стоїть питання про гомосексуальну ідентичність вірян і вірянок, яке отримало своє відображення у квір-теології (Елізабет Стюарт «Релігія є дивною [квір] річчю», 1997).

У 1990-х рр. з'являються роботи, присвячені дослідженню маскулінності, чоловічій сексуальності та духовності, чоловічій ідентичності та тілу в контексті гендерночутливого розуміння Бога та божеств. Прикладом таких досліджень є твори Даніеля Бояріна «Ізраїль за плоттю» (1993) та «Негероїчна поведінка» (1997). Але ці дослідження ще не можуть перевершити доробок жіночих студій в релігієзнавстві.

На початку ХХІ ст. було створено жіноче зображення розіп'ятого Ісуса, яке отримало ім'я «Христа». Вона стала символом жінок, які однаково віддані феміністичним переконанням та християнській вірі.

Завдяки «другій хвилі» фемінізму все більше жінок увійшли до релігієзнавчої спільноти, отримавши спеціальну освіту, захистивши дисертації та розробляючи актуальну проблематику. У 1971 р. на посаду віце-президента Американської академії релігії вперше було висунуто жінку, а наступного року була створена

Робоча група з питань жінки та релігії. У 1973 р. Гарвардська школа теології відкрила навчальну програму «Жіночі студії та релігія». У 1980 р. на XIV Конгресі Міжнародної асоціації історії релігії була представлена панель «Фемінність та релігія». У 1989 р. Британська асоціація дослідження релігії присвятила свою чергову конференцію гендеру та релігії. Того ж року в Британії була відкрита перша магістратура «Жінки та релігія». Зрештою, дослідниці почали ставити під сумнів методологічні засади класичного релігієзнавства. Наприклад, Лісбет Мікаельсон наголошує на важливості критики центрального концепту історії релігії «*homo religiosus*» («людина релігійна», де людина ототожнюється з чоловіком), адже він виключає існування «*femina religiosa*» («жінка релігійна»)⁶.

Усі дослідження, які здійснювалися в релігієзнавстві через «гендерні лінзи», Урсула Кінг пропонує розділити на три великі групи:

1) дослідження соціальних та інституційних аспектів релігії в контексті відповідних ролей та статусу чоловіків і жінок в різних релігійних традиціях;

2) дослідження релігійної мови та думки, які піднімають питання символічного вираження релігії та ролі уявно-го в релігії;

3) дослідження, що стосуються релігійного та містичного досвіду⁷.

Порівняльно-історичні дослідження першої групи свідчать, що жінки мають більше влади в архаїчних, племенних або неінституціоналізованих релігіях. Жінки також володіють певною владою на етапі формування нової релігійної традиції. Можливо тому новітні релігійні рухи часто приваблюють саме жінок. Коли ж релігія інституалізується, то жінок поступово витісняють з провідних позицій на другорядні. Наприклад, у Ісуса було багато саме послідовниць, першими свідками Воскресіння були жінки, пізніше жінки очолювали християнські громади, але з часом ситуація кардинально змінилася. Серед засновників релігій мало жінок. Виключенням є Мері Бейкер Еллі, яка в XIX ст. в США заснувала релігійний рух «Християнська наука».

До другої групи можна віднести дослідження, що зосереджені на питаннях створення релігіями відмінностей між чоловіком та жінкою, їхньої легітимізації та відтворення. У християнстві Діва Марія стала зразком для наслідування, але в ній, як в символі, сконцентрована недосяжна для звичайної жінки модель, адже Марія дала життя Ісусові, залишаючись незайманою дівою.

Третя група досліджень зосереджу-

ється на специфічно жіночому переживанні сакрального, чи то через містичний досвід, чи то в повсякденному житті. Деякі дослідження засвідчують, що релігія протягом століть допомагала жінкам знаходити сенс власного життя та душевний спокій.

Попри давню та плідну історію взаємодії гендерних та релігієзнавчих досліджень на Заході, Україна, на жаль, значно відстає в цьому питанні. Імена небагатьох дослідниць, які займаються питаннями гендера в релігії, можна перелічити на пальцях однієї руки. Наскільки мені відомо, в Україні на спеціальності релігієзнавство навіть немає курсу «Гендер і релігія». Наукове співтовариство України в своїй переважній більшості не готове впровадити подібний курс у вишах. Цього року мені вдалося включити модуль «Гендер і релігія» до дисципліни «Актуальні проблеми сучасного релігієзнавства» для магістрів-релігієзнавців НПУ ім. М.П. Драгоманова. А за відсутності необхідної освіти ми не можемо й сподіватися, що в Україні будуть провадитися серйозні гендерні дослідження релігії. Повністю погоджуючись із Джудіт Пласков⁸, я переконана, що наукова спільнота підвладна тим самим конфліктам, напруженню, новим можливостям та викликам, які переживає суспільство. Тому поки українське суспільство не перестане репродукувати стереотипні уявлення про фемінізм та гендер, доти гендерні дослідження релігії будуть поодинокими та маргінальними в українській науці.

¹ Релігієзнавство: навчальний посібник / [Наук. ред. Д.В. Брильов; відп. за вип. О.В. Лісовий, С.О. Лихота]. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2015. – С. 7.

² Darlene M. Juschka «Interdisciplinarity in Religious and Women's Studies» in *Studies in Religion/Sciences Religieuses* 35/3-4 (2006). – P. 391-401.

³ *The Woman's Bible. Part II.* – NY: European Publishing Company, 1898. – P. 7-8.

⁴ Patricia Daniel «Feminism» in *The Blackwell Companion to Modern Theology*, ed. by Gareth Jones, 2004. – P. 434-448.

⁵ Mary Daly, *The Church and the Second Sex.* – <https://womensstudiesrutgersnewark.files.wordpress.com/2016/09/the-church-and-the-second-sex.pdf>.

⁶ Lisbeth Mikaelson «Gendering the History of Religions» in *New Approaches to the Study of Religions*, Vol. 1, ed. by Peter Antes, Armin W. Geertz, Randi W. Warne, 2004. – P. 305-307.

⁷ Ursula King «Gender and Religion» in *Encyclopedia of Religion*, Vol. 5, ed. by Lindsay Jones, 2005. – P. 3301.

⁸ Judith Plaskow «The Academy as Real Life: New Participants and Paradigms in the Study of Religion» in *Journal of the American Academy of Religion* 67/3. – P. 521-538.

● ЗАДЗЕРКАЛЛЯ ● ТРАДИЦІЙ

● **Аліна КУРЛОВИЧ**

"У КОЖНІЙ КРАЇНІ ДЛЯ ЖІНКИ
ВИДУМУВАЛИ САМОБУТНІЙ
СЦЕНАРІЙ ГРИ: А ЧИ ЗМОЖЕШ ТИ
ЗЛАМАТИ СОБІ НОГУ, НЕ СПАТИ
ПРОТЯГОМ УСЬОГО ЖИТТЯ, ВІДРІЗАТИ
ЧАСТИНУ ТІЛА ЧИ НАВІТЬ
ВБИТИ СЕБЕ?"

Материнська «мудрість»

Так уже склалося, що жіноча половина людства тривалий час була наче за бортом життя – справжнього життя. Її, жінку, саджали у таке собі задзеркалля, де вона танцювала, грала та виконувала реверанси патріархатному ладу суспільства. У кожній країні для неї видумували самобутній сценарій гри: а чи зможеш ти зламати собі ногу, не спати протягом усього життя, відрізати частину тіла чи навіть вбити себе – це все реальні приклади. Хтось дивиться і зачудовується, а хтось мучиться ціле життя...

Розповідь я розпочну із африканських племен. Вони не відрізнялися великою гуманністю протягом минулих століть. Деякі сумнівні традиції настільки укорінилися у свідомості людей, що у їхній картині світу інакше вже не може бути.

Через першу таку варварську традицію проходять дівчата віком 12-15 років. У час, коли дівчат уже починають готувати до шлюбу, ініціація полягає в **обрізанні жіночих статевих органів**, за медичним словником ця процедура має іншу назву – каліцтво жіночих геніталій (або КЖГ).

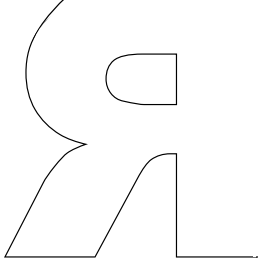
Часткове або повне видалення зовнішніх жіночих геніталій здійснюється рідними або повитухами. Цю операцію можуть виконувати й кваліфіковані

У гендерній історії людства є речі, від яких шкіра береться сиротами та волосся стає дибки. Речі, повз яких неможливо пройти й не відчувати жах, сум, біль, страх чи обурення. Сьогодні ми поговоримо про традиції знуцання над жіночим тілом. Різноманітні тортури, яких зазнавали жінки різних країн та епох, та деякі із найпоширеніших, що вважаються нормою і процвітають донині.

медпрацівники/-иці, керуючись тим, що коли лікарі й лікарки робитимуть цю процедуру, то це підвищить її безпечність. Є також країни, у яких КЖГ проводиться легально у лікарнях, наприклад, у Єгипті. Це «найкращий» спосіб втілення у життя такої традиції, адже дівчину оперують під наркозом стерильними приборами, і для неї це проходить із найменшими больовими відчуттями та безпечно. Однак Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) закликає медичних працівників/-иць не виконувати таких операцій, адже ця практика визнається на міжнародному рівні порушенням прав дівчат і жінок. Вона вважається крайньою формою утисків жінок.

– У африканських племенах ініціацію проводять усім племенем – чоловіки та жінки. На обличчя дівчини одягають маску, її тримають рідні. «Операцію» проводять гуртом: мами, сестри, бабусі – лезом, скальпелями, без наркозу. Для того, щоб дитина не кричала від болю та не «травмувала» оточуючих своїм криком, її рот затуляють кляпом, – розповідає директорка Музею жіночої та гендерної історії Тетяна Ісаєва.

Після такої ініціації дівчата можуть померти від великої втрати крові або захворювань, адже прибори для обрізання, як правило, нестерильні. Також

ця процедура може призвести до безпліддя, майбутніх викиднів, проблем із сечостатевою системою та постійних ран, що не загоюються. Після обрізання дівчина вже ніколи не зможе отримати задоволення від сексу, чого у принципі і прагнуть ці племена. Це їхній спосіб приборкати жінок, вказати їм на їхнє місце, а воно знаходиться біля чоловіка. Який, до речі, чомусь має право на задоволення і має право вимагати від своєї дружини обрізання. Якщо раптом чоловік дізнається, що його дружина не пройшла через цей ритуал, то він осоромить усю родину.

У ВООЗ зазначають: «Ці операції проводяться серед неповнолітніх осіб, тому є порушенням також і прав дітей. Практика порушує права людини на здоров'я, безпеку і тілесну недоторканність, право бути вільними від катувань та жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, а також право на життя у разі, коли ці операції призводять до смерті»¹.

Уже понад 40 років різноманітні міжнародні програми борються з традицією обрізання, однак і сьогодні дівчата масово потерпають від КЖГ. Станом на 2017-й рік за даними ВООЗ налічується більше 200 мільйонів дівчат і жінок, що проживають у 30 країнах Африки, Близького Сходу і Азії, які стали жертвами практики КЖГ². 6 лютого офіційно вважається Днем боротьби з КЖГ.

До менш відомих тортур над жіночим тілом «по-африканськи» можна віднести **«розкатування» грудей**. Ця традиція найбільш розповсюджена у Нігерії. Коли дівчина досягає періоду статевого дозрівання, її матір починає розгладжувати груди доньці, ця процедура робиться за допомогою розпеченого каміння, яким «розтирають» груди, тугих пов'язок, дерев'яних качалок і лопаток, молотків, нагрітих бананів тощо.

А робиться це усе матерями, які намагаються вберегти свою дитину від ранніх залицянь хлопців, одруження та зґвалтувань. Знаходилися і свідчення дівчаток, які зазначали, що самостійно роблять цю процедуру, бо хочуть вчитися, а не одружуватися. Однак є і ті, хто проти «розгладжування», є навіть ціла спільнота дівчат у підлітковому віці, які за підтримки міжнародних організацій та пропаганди прагнуть, щоб на їхню проблему звернуло увагу міжнародне співтовариство.

Водночас лікарі та лікарки наголошують, що ця процедура завдає серйозної

шкоди здоров'ю дівчини, наприклад, вона спричиняє кісти, рак грудей тощо. На сьогодні такої тортури піддалися близько 4 мільйонів дівчаток.

Кайдани любові

Пояс вірності – ще один спосіб, щоб «приборкати» жінку і взяти її тіло під контроль. Надівалося приладдя зі шкіри або заліза: одна його частина охоплювала талію, а інша – закривала промежину. Цей пояс замикався на ключик, щоб жінка не зрадила свого чоловіка.

Такі кайдани з'явилися ще у Стародавньому світі: у Єгипті вони слугували, щоб показувати статус жінки (господар пов'язував рабині на пояс мотузку, щоб усі бачили її положення і належність власнику), у Греції він був засобом контрацепції, а у Римі пояс вірності носили повії.

Особливу популярність «кайдани любові» набули у Середньовіччі. Саме у цей час виник залізний пояс вірності, який виготовляли ковалі із єдиним ключем (він належав чоловікові жінки). Постійне носіння поясу призводило до того, що хребет жінки викривлявся,

«Розкатування» грудей

¹ <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/ru/>

² Там само.

Оспівування культу саті

псувалася фігура, ноги деформувалися і практично у кожній з'являвся цілий букет захворювань сечостатевої системи.

В епоху Хрестових походів, ідучи на війну, чоловіки заковували жінок у сталеві пояси, чим прирікали їх на муки й на смерть – якщо жінка була вагітна. У разі, коли чоловік гинув, жінки були змушені звернутися до суду для визнання їх вдовами і подальшого зняття поясу.

«Кайдани любові» дожили до доби Ренесансу. Щоправда, тоді вони кардинально змінили свій вигляд: вони стали своєрідним «витвором мистецтва», робилися зі слонової кістки і прикрашалися коштовними камінцями та золотом.

Пізніше, у вікторіанській Англії, придумали пояс вірності і для чоловіків. Англіїці тоді вважали великим гріхом мастурбацію, тому носили їх і чоловіки, і жінки. У сучасному світі пояс вірності також можна придбати, однак вже з іншою метою – він застосовується лише у сексуальних іграх.

Бажана каліка

У Х столітті у Китаї виникла традиція, що прирєкла цілі династії жінок на страшні муки – традиція **бинтування ніг**. У 4-5 років мамі бинтували ніжки своїх доньок та одягали на них затісні тфелюкки, які не знімались місяцями. Пов'язка накладася близько 5 см завширшки і 3 метрів у довжину, оберталася навколо ноги так, щоб один кінець кріпився на внутрішній стороні стопи, а потім тканину тягнули до пальців

ніг, щоб підігнути їх всередину підошви, часто ламаючи кістки. Великий палець залишався вільним. Пов'язку сильно стягували навколо п'яти, щоб пальці опинилися якомога ближче один до одного. Таким чином нога деформувалася, стаючи мініатюрною.

Це робилося для того, аби дівчина могла «вдало вийти заміж». У Китаї «лотосова ніжка» була найпочеснішим «приданим» жінки – чоловіки спочатку дивилися на розмір ноги дівчини, а потім вже на обличчя. Тільки дівчата із «дитячою» ніжкою, що сягала лише 8 см, могли розраховувати на шлюб із багатим чоловіком.

Однак у той час, коли сильна половина країни марила зняти із китайки її маленьку тфелюкку, милувалася її чарівною ходюю, жінка страждала від нестерпного болю.

У листах китайок трапляються розповіді про той жах, який їм доводилося зносити, аби досягти 8 см ніжки. Дівчата пригадують, що їм не хотілося ступати на ногу, але їх били і примушували ходити. Кожна наступна тфелюкка була меншою за попередню, і їм було дуже складно у неї взуватися, ноги гноїлися та жахливо пахли, але дівчатам не дозволяли їх мити, щоб уся шкіра до кінця «оновилася».

Дівчата ходили маленькими кроками, бо вони не могли довго стояти на нозі, через біль вони просто падали. Усі чотири пальці, що підгиналися тканиною, вросли разом із нігтями у шкіру, нога ставала схожою на копитце. Деякі із жінок навіть доходили до кістколамання, щоб досягнути ефекту «лотосової ніжки». Були й білі ворони, які не хотіли проходити через бинтування, однак чоловіки їх не визнавали гарними.

У Китаї і сьогодні можна зустріти жінку із «лотосовою ніжкою», щоправда вже у похилому віці.

Середньовічні модниці

– У Середньовіччі зріст людини був меншим – приблизно 150 сантиметрів, а зачіска жінки сягала майже стільки ж... Це було модно, звісно що модниці хотіли цього – вони самостійно робили такі зачіски, – розповідає Тетяна Ісаєва.

Такі **зачіски** робили багаті дівчата, щоб привернути увагу до своєї персонни. Для того, щоб утримувати громіздкі «споруди» на власній голові, жінки для фіксації застосовували мед, пиво, гній. Звісно, голова не милася місяцями, там заводилися блохи, воші та навіть миші. Окрім того, жінка відпочивала сидячи, а це спричиняло захворювання спини, вона скаржилася на постійні мігрєни та головний біль. Проте мода була важ-

ливіша за гарне самопочуття та відпочинок, тож жінки самі себе «катували», аби бути еталоном краси для чоловіків.

Ще одним злочиним середньовічних модниць проти свого тіла можна назвати **корсети**. Цей предмет гардеробу жінки слугував для того, щоб зробити більш стрункою талію та підняти груди, адже тоді ще бюстгальтерів не існувало. Старанні жінки так туго затягували корсети, що їх нудило, у них паморочилося в голові, окрім того, органи зміщувалися й передавлювалися, до них не надходило достатньо крові. То був ще й «вік з'гвалтувань», жінкам часто доводилося ховати свою небажану вагітність. І корсет був «найкращим» способом, який ще й міг призвести до викидня.

Корсети і сьогодні знаходяться в активному ужитку жінок. Якщо перші згадувані мною торттури над жіночим тілом були для жінок примусом, то останні два – це, скоріше, усвідомлена гонитва за ідеалами краси.

Ще на одну дивну традицію натрапляємо у племені падаунг, що проживає в гірських районах М'янми і Таїланду. Його чисельність складає близько 50 тисяч осіб. Довгошії жінки цього племені носять **мідні кільця-спіралі на шиї**, візуально її подовжуючи. Кількість кілець на шиї жінки в різні періоди життя може змінюватися, кільця можна знімати й одягати. Важать вони багато, кілограмів 5-6. Уперше кільця надягають дівчаткам, коли їм виповнюється п'ять років. Така традиція також може закінчитися плачевно – сусідні племена полюють на мідь і, звичайно, саме жінки стають першими жертвами їх нападів.

За ґрати – за самогубство

В Індії тривалий час існувала традиція **самоспалення вдів** – тобто саті (у перекладі із санскриту означає «віддана дружина»). Поговорюють, що цій традиції щонайменше 3 тисячі років, подекуди вона існує і донині.

За цим обрядом, коли помирав чоловік, його обмотували у тканину і клали у вогнище. Дружина, а часто і не одна, повинна була вчинити самоспалення. Ритуал відбувався так: жінка мала розпустити волосся, одягнути найкраще вбрання, подарувати рідним свої коштовності. Її обводили довкола вогнища тричі, а потім допомагали сісти у нього з лівого боку таким чином, щоб голову чоловіка можна було покласти на коліна. Аби дружина не вибігла із багаття, її приковували залізними кайданами або били палкою по голові, щоб вона втратила свідомість. За свідченнями різних джерел, перед саті жінки часто приймали наркотичний напій, щоб притупити біль та страх.

– Коли говориш про торттури, то кажуть: жінка сама хотіла, невже вона не могла сказати, що не хоче вбивати себе?! Однак варто знати, що вдова, яка не зробила самоспалення в Індії, уже не могла жити в суспільстві – для таких жінок створювалися спеціальні будинки, їх гнобили і не сприймали в суспільстві, їх життя перетворювалося на пекло. Навіть удома не чекали, бо батьки соромилися такої дочки, – розповідає Тетяна Ісаєва.

Ця індійська традиція глибоко засіла у головах. З 1987 року в Індії встановлено кримінальну відповідальність за підбурювання до саті та за його вчинення (якщо, звичайно, жінці вдається залишитися живою), але за деякими даними, кількість жертв не зменшується.

Виборче право

Звичайно, це не всі торттури, вигадані суспільством для жінок. Культура, час та традиції стали для мільйонів справжньою гонитвою на виживання. Жіноче тіло було піддослідним: його намагалися змінити, зламати, прикрасити чи спотворити. Тіло жінки тривалий час було своєрідним та єдиним правом голосу – тільки так вона могла заявити про себе, досягти кастичи захиститися. Наслідки такого катування ставали плачевними для мільйонів дівчат, адже вони платили за своє право здоров'ям та життям.

Через що тільки жінки не проходили, щоб вийти заміж, сподобатися, задовольнити чоловіка, його бажання та мрії! Ті, хто не хотіли бути піддослідними, вбивали з гри, але найчастіше їх просто «ламали», наче ляльок, й примушували наслідувати безглузді традиції, які просто глибоко засіли у свідомості патріархатного суспільства. Оскільки влада та привілеї у такому суспільстві належать чоловікам, то лише вони задавали ритм цим танцям у задзеркаллі. Інакше бути не могло.

Знаєте, найсумніше те, що це продовжується і донині, щоправда, вже в іншій формі. Нам і досі диктують еталони краси, через які багато жінок гинуть або калічаються: височенні підбори, пластичні операції із силіконом, худорлявість, прагнучи якої жінки хворіють на анорексію. Список довгий, я думаю, що ви й самі зможете провести паралелі і розпізнати сучасні торттури.

Зараз нам здається це гарним, але чи усі китайки вважали, що їхня нога схожа на копитце? Звісно, що ні.

ОКСАНА КІСЬ: «ВИСМИКУВАТИ ОДНЕ І АБСОЛЮТИЗУЮЧИ ЦЕ, НАЗИВАТИ ТІЛЬКИ ОТЕ ОДНЕ ТРАДИЦІЄЮ – ЦЕ Є ВІДКРИТА МАНІПУЛЯЦІЯ, ФАЛЬШУВАННЯ І ПІДМІНА ПОНЯТЬ»

У Києві 13 жовтня 2017 року відбулася дискусія «Жіночий рух в Україні як чинник розбудови громадянського суспільства», що була організована Українським жіночим фондом і Програмою імені Фулбрайта в Україні. На події виступили дослідниці, які протягом багатьох років займалися вивченням жіночої історії. А безпосередньо перед дискусією ми мали можливість поспілкуватися з однією зі спікерок – президенткою Української асоціації дослідників жіночої історії Оксаною Кісь – про те, яку роль посідають традиції в українському суспільстві.

"ТРАДИЦІЇ ЩОДО ЖІНОК У РІЗНИХ СВІТОВИХ КУЛЬТУРАХ ПЕРЕСЛІДУЮТЬ МЕТУ КОНТРОЛЮВАТИ ЖІНОЧЕ ТІЛО І ЖІНОЧУ СЕКСУАЛЬНІСТЬ. ЯКЩО ЖІНКА ОБМЕЖЕНА У СВОЄМУ ПЕРЕСУВАННІ, ТО НАВРЯД ЧИ ВОНА ЗРАДИТЬ."

Покалічу, щоб не зрадила

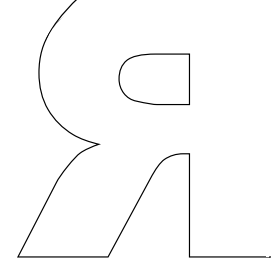
– Що може дати жіноча історія сучасному українському суспільству?

– Я вважаю, треба руйнувати шаблони і дивитися на жінок за межами стереотипних рамок – не як на слабку і прекрасну статтю. Бо вивчаючи минуле, ми довідуємося, наскільки сильними були і є українки. Історичний досвід жінок не можна звести до шаблонів і рамок: ті самі жінки за різних обставин могли бути і героїнями, і жертвами. Жіноче минуле надто

складне, і якщо ми справді хочемо знати минуле, а не просто його оспівувати чи оплакувати, нам треба спробувати подивитися чесно на всі його сторони, навіть на ті, які є для нас неприємними. Коли йдеться про насильство над жінками або учасниць актів насильства – цього не хочеться визнавати, але без пізнання цих речей ми навряд можемо говорити, що ми знаємо себе.

– Чому так історично сталося, що деякі традиції, які з погляду сьогодення більше схожі на тортури, як правило, були спрямовані саме проти жінки?

– Традиції щодо жінок у різних світових культурах, наприклад, клітородектомія чи бинтування ніг переслідують мету контролювати жіноче тіло і жіночу сексуальність. Якщо жінка обмежена у своєму пересуванні, то навряд чи вона зрадить.

Власне, ті ж хіджаби – арабський одяг, яким закривають жіноче тіло – дають можливість контролювати тіло жінки лише чоловіку, який є власником цієї жінки. Жінка, якій обрізали клітор, в уявленнях деяких мусульманських культур, стає «чистішою», менш схильною до розпусти – тобто, це один зі способів позбавити жінку можливості отримання сексуальної насолоди. Так само дівчинка, яку видали заміж зі спотвореними бинтуванням стопами, далеко не відійде від свого дому і чоловіка. Це різні, продуковані патріархальними культурами, інструменти контролю над жіночою тілесністю і сексуальністю.

– А чи чоловіки потерпали від чогось подібного?

– У культурах так званих примітивних народів особливо розвинуті ритуали ініціації, пов'язані зі ствердженням хлопчика у ролі чоловіка. Вони часто пов'язані із фізичними перевірками: хлопчик повинен пройти через цілу низку суворих випробувань, щоб довести фізичну спроможність. Ці практики здебільшого є болісними та травматичними і можуть залишати по собі сліди на тілі (наприклад, шрами чи татуаж). Інша річ, що смисли, які приписують чоловічій ініціації і практики, пов'язані з жіночим тілом, – різні. Вони можуть мати подібні форми, бо обидва пов'язані з болем, травматизмом або каліцтвом. Однак хлопець, який пройшов ініціацію, стає більш вільним, він набуває більших прав і повноважень. Дівчина, навпаки, втрачає свою свободу, і чим далі, тим більше вона обмежується у своїх можливостях та свободі.

– Як у сучасному світі жінки й чоловіки доводять свою «справжність»? Чи залишилися якісь ініціації?

– Треба розуміти, про який світ ми говоримо. Приміром, якщо взяти Україну, то мені невідомо, щоб хтось практикував такі речі, але часом можна знайти відголоски. Для хлопців найпростіша паралель – це військова служба. Армія – це спосіб доведення мужності: саме там можна зустріти різні практики «дідівщини», різних моральних принижень і фізичних випробувань, проходячи крізь які хлопець наче має довести свою чоловічу зрілість. Для дівчат чи не єдиним способом довести свою «справжню жіночність» було народження дітей. Антропологині-феміністки зауважили, що в традиційних культурах жінка не доводить свій статус, вона досягає його через дорослішання. Хлопець здобуває статус чоловіка через певні ритуали. Тобто культура дивиться на дівчинку, яка народилася, вже як на жінку, яка буде виконувати роль матері.

"КРАЇНА, ЯКА ДЕКЛАРУЄ ДЕМОКРАТИЧНІ ПРИНЦИПИ, ПОВАГУ ДО ОСОБИСТОСТІ, РІВНОПРАВНІСТЬ ЖІНОК, НЕДОТОРКАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ, НЕ МОЖЕ КУЛЬТИВУВАТИ ПРАКТИКИ І ЦІННОСТІ, ЯКІ ВЛАСТИВІ ТРАДИЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВУ."

Умовна цінність

– Існує думка, що традиції – це маніпуляція з боку влади задля своїх ідеологій. Чи погоджуєтесь Ви з цим?

– Я думаю, що постійне звернення різних політичних акторів/-ок до традицій і сімейних цінностей є маніпуляцією у тому сенсі, що для них традиція – порожній звук, вони не уявляють, що за цим стоїть. Насправді, традиція є способом існування доіндустріальних культур: коли культура самовідтворюється, і кожне наступне покоління живе у той самий спосіб, що й попереднє, відтворюючи той самий шаблон, ті самі норми, забезпечуючи таким чином своєрідну стабільність. Коли ми говоримо про традиційну українську культуру, скажімо, селянство періоду XIX століття, коли до сіл ще не увійшла модернізація, то в такій культурі зберігалися традиційні соціальні норми, у тому числі й у стосунках жінок і чоловіків, батьків і дітей. І ці норми були патріархальними, про що я докладно писала у своїй книзі¹.

З огляду на те, наскільки пафосно політичні діячі і діячки закликають відроджувати «традиції», я припускаю, що вони їх просто не знають. Мій досвід вивчення традиційної української родини, громади і жінок показує, що у них було чимало норм і практик, не сумісних з сучасними поняттями гендерної рівності. Візьмімо, наприклад, традиційне ставлення до дітей. У сучасній культурі неприйнятно бити дитину, залякувати її, позбавляти їжі чи одягу. А от традиційна культура допускала насильство щодо дітей, бо не розглядала дитину як цінність. Цінність дитячого життя у тій культурі була дуже умовною, вона зростала тільки з віком дитини. Отже, коли ми говоримо про сімейні традиції в Україні, ми маємо розуміти, що у тих традиціях було багато такого, що зараз є цілковито неприйнятним. Коли наші урядовці говорять: «Нумо відроджувати традиційні українські цінності», – вони

¹ Оксана Кісь Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX - початок XX ст.). – Львів, Інститут народознавства НАН України, 2012. – 287 с.

Фото надані організаторками дискусії «Жіночий рух в Україні як чинник розбудови громадянського суспільства»

говорять речі, які є абсолютним абсурдом, бо країна, яка декларує демократичні принципи, повагу до особистості, рівноправність жінок, недоторканість особистості тощо, не може культивувати практики і цінності, які властиві традиційному суспільству.

– Чому ж вони це роблять? Невже це надає більших балів у політичній грі?

– Для них неважлива реальна українська традиція, важлива вивіска, яка має позитивну конотацію. Цією вивіскою прикриваються речі, що пов'язані з патріархальними уявленнями і практиками родинної організації. Приміром, інститут родини: гетеросексуальне подружжя – оце традиція.

Але ми не можемо вхопитися за щось одне, а про усе інше – менш привабливе чи й зовсім неприємне – промовчати, але назвати все це «традицією». Якщо ми говоримо про традиції, ми мусимо враховувати усе, але ж оте все – несумісне з сучасними уявленнями про гуманізм, справедливість. Висмикувати одне і абсолютизуючи це, називати тільки оте одне традицією, – очевидно, це є відкрита маніпуляція, фальшування і підміна понять.

Окрім того, на культуру «накидають» багато міфологізованих і романтизованих уявлень про звичаї і норми, яких насправді не існувало в українській культурі. Скажімо, одруження з кохання. Насправді, в абсолютній більшості випадків батьки обирали пару для своєї дитини, і головними критеріями для одруження були економічна й господарська доцільність такого партнерства, а емоційні речі, почуття і бажання молодих – це справа другорядна. Або, наприклад, образ берегині, який, як дехто твердить, є втіленням «патріархальності» української культури, хоча це насправді ніким ніколи не було доведене. Отже, коли нам зараз розказують про традиції, то найчастіше мова про чийсь мрії та фантазії, фікцію, яка до реальних практик стосунку не мала.

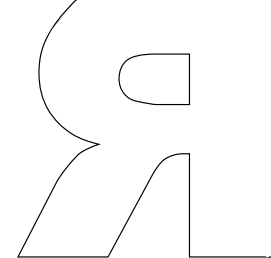
Причини для подібних маніпуляцій можуть бути різні. Часом ідеться про подібні ідеї як частину ідеології певної політичної сили (наприклад, націоналізму, який сповідує культ родини, у якій жінки виконують ролі, пов'язані з господарством та материнством, а чоловіки воюють, заробляють). Також зараз серйозний вплив на політичних діячів/-ок мають релігійні організації, у яких свій порядок денний та уявлення про «місію і покликання» жінки. Тут уже з'являються спроби контролю репродуктивної функції з відсиланням до традицій багатодітності. Ідея абортів для релігії і церкви неприйнятна.

"БАГАТОДІТНІСТЬ БУЛА НАСЛІДКОМ
НЕСПРОМОЖНОСТІ ЖІНКИ КОНТРОЛЮВАТИ
РЕПРОДУКТИВНУ ФУНКЦІЮ. ЖІНКИ
БАГАТО НАРОДЖУВАЛИ. ПРАКТИЧНО
ЦІЛЕ СВОЄ ДОРΟΣЛЕ ЖИТТЯ
ПЕРЕБУВАЮЧИ ТО В СТАНІ ВАГІТНОСТІ,
ТО В ПЕРІОДІ ЛАКТАЦІЇ."

Вагітна усе життя

– Деякі політичні діячі/-ки апелюють до традиції багатодітності. Чи справді це було українською традицією?

– Так, ще до початку ХХ століття в українських родинах було багато дітей – це факт. Інша справа, що апелюючи до традицій багатодітності, діячі не пояснюють контекст і причини такого явища – наскільки народження 4-10 дітей було результатом свідомого вибору

і бажанням батьків. Треба розуміти, що багатодітність була наслідком неспроможності жінки контролювати репродуктивну функцію: за відсутності контрацептивів практично будь-який статевий акт міг закінчитися вагітністю. Тому жінки багато народжували, практично ціле своє доросле життя перебуваючи то в стані вагітності, то в періоді лактації.

Ви ж розумієте, що у XIX ст. сільській жінці ніхто декрету не давав, вона продовжувала щоденно тяжко працювати, бо від її праці залежав добробут цілої сім'ї. Хто знає, що переживала сама жінка, у якої народжувалася дванадцята дитина, скільки жінок помирали у пологах або через те, що намагалися перервати свою якусь «надцятю» небажану вагітність у варварський спосіб, використовуючи підручні засоби (найчастіше, веретена) чи якісь хімікати, стікали кров'ю?! Як правило, поборників традицій усе це не цікавить, про цю сторону «традиційної» багатодітності вони воліють мовчати. Їх цікавить тільки результат, але чи такий підхід до багатодітності є прийнятним у сучасному світі? Якщо розглядати жінку як повноцінну і повноправну громадянку України, то чому б їй не дозволити контролювати своє тіло і його функції самостійно?!

– При підготовці цього числа «Я» редколегія зіштовхнулася з цікавою тенденцією: деякі авторки наводили ідеї «виправдання» канонічних релігійних текстів (наприклад, Біблії, Корану), говорячи про те, що дискримінації жінок у самих «священних книгах» немає, а в усьому винуватий подальший розвиток релігії. Чи підтримуєте Ви таку позицію?

– Це дуже складна тема. Для того, щоб авторитетно коментувати, до якої міри фундаментальні релігійні тексти були дискримінаційними відносно до жінок, треба було б в ідеалі працювати з оригіналами цих текстів. Очевидно, що ми не володіємо цими мовами і не можемо сказати напевне. Інша справа, що у Європі і США існує цілий напрямок досліджень з феміністської теології. Ці дослідження були спрямовані на вивчення як християнських текстів, так і церкви як інституції, а також різних релігійних практик.

Дослідники/-иці виявили, що у багатьох перекладах Біблії з оригіналу закралися помилки, зумовлені андроцентризмом самої мови. Наприклад, при перекладі слово, що позначало «людину», перетворилося на «чоловіка» (англ. man – людина і чоловік). Також були використані інші мовні форми і звороти, які уневидимили жіночу присутність. Інші феміністичні дослідники/-ці вважають, що серед послідовників Христа було дуже багато жінок і сам Він заохочував жінок до поширення християнської ідеї. Їхня позиція полягає в тому, що свого часу жінок було цілеспрямовано вилучено з історії церкви. Тож вони прагнуть повернути жінкам належне місце в цій інституції, наполягаючи на допуску жінок до здобуття сану.

Насправді, інституція церкви є достатньо патріархальною та ієрархічною. Ми сприймаємо християнство як релігію, яка заохочує підпорядкування жінки і загалом не допускає жінок до здійснення богослужіння. Однак за певних критичних обставин християнська віра рятувала жінок, допомагала їм вижити. У книзі «Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти» є окремий розділ про віру й релігійні практики. Зі спогадів жінок я довідалася, що коли вони опинялися у таборах, то не лише молилися, але й щонеділі та на великі церковні свята спільно влаштовували богослужіння. Багато із тих дівчат були з села, глибоко релігійні, і в отих нелюдських умовах саме віра давала їм якусь надію на заступництво вищих сил.

У тих імпровізованих богослужіннях вони намагалися якнайточніше відтворити церковну літургію: одна дівчина виконувала функції священника, інша – дяка, був також хор. І це незважаючи на суворі заборони і жорстокі покарання. Парадоксальним чином у цих умовах неволі, коли їхні людські та громадянські права були цілком знівельовані, ці жінки здобули емансипаційний досвід. Так, вони не були посвячені у сан, але для них ця служба була справжньою у плані ефекту, який вона давала.

– Які проблеми виникають у тих, хто прагнуть вивчати справжню жіночу історію?

– Дослідження про жіноче минуле, як правило, так чи інакше були сформованими у межах українського національно-визвольного наративу. Здебільшого вони зосереджувалися не на тому, що ж специфічно жіночого у жіночому досвіді, скільки на питанні, що специфічно українського. Цим самим вони зміщували акцент задля потреб певних політичних національно-державних проектів. Наразі ми намагаємося розвіяти усі шаблонні рамки щодо історії жінок і показати реальні жіночі долі.

"У БАГАТЬОХ ПЕРЕКЛАДАХ БІБЛІЇ
З ОРИГІНАЛУ ЗАКРАЛИСЯ ПОМИЛКИ,
ЗУМОВЛЕНІ АНДРОЦЕНТРИЗМОМ САМОЇ
МОВИ: НАПРИКЛАД, ПРИ ПЕРЕКЛАДІ
СЛОВО, ЩО ПОЗНАЧАЛО "ЛЮДИНУ",
ПЕРЕТВОРИЛОСЯ НА "ЧОЛОВІКА"

НЕ ТРЕБА ФОТОШОПИТИ МОЄ ОБЛИЧЧЯ

Юлія ПОПОВА

*«Був би хлопчик – я би так і залишила,
але дівчинці так жити не можна – заміж не вийде»
«Це не хвороба, це особливість.
Проте, за протоколом оперувати треба, тому – будемо»
(Хірурги на різних етапах мого життя)*

Фото зроблене моєю подругою і однодумцею Оленою Ангеловою, якій я вдячна за безмежну підтримку.

Моє обличчя – моя гордість. Хоча воно й принесло мені багато фізичного болю через чотири непотрібні операції і склерозування, воно навчило мене боротися. «Це брехня, я знайду роботу! Це брехня, у мене є і будуть друзі! Це брехня, у мене будуть стосунки, якщо я захочу!» – з раннього віку я навчилася заперечувати те, у чому мене переконувало суспільство, і кидати виклик «об'єктивній реальності».

На першому році життя мені діагностували мікрокістозну лімфатичну мальформацію обличчя. Насправді, діагноз мені поставили інший і неправильний, а лікували невідповідними методами. Але про це я дізналася вже у 20 років, коли вивчила англійську, прочитала всю доступну англійську літературу і зустрілася з провідним європейським спеціалістом з цього виду пухлин. Тоді я дізналася, що мікрокістозні пухлини лікують вакциною, а не операціями, але й цей вид лікування допомагає лише 7 % пацієнток/-ів. Загалом, мікрокістозну мальформацію вважають варіацією норми і не чіпають.

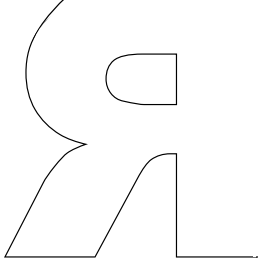
"УСЕ МОЄ ОТОЧЕННЯ ОРІЄНТУВАЛО МЕНЕ
ВИКЛЮЧНО НА ЗМІНУ МОГО ОБЛИЧЧЯ
БУДЬ-ЯКИМИ ЗАСОБАМИ. І НІКОЛИ -
НА ПРИЙНЯТТЯ"

Проте у 1987 році про це або не знали, або не хотіли знати. За моє дитинство мені зробили чотири складні операції на обличчі, жодна з яких не дала хоч якогось видимого результату, водночас щороку вириваючи мене з навчання і соціального життя на два-три місяці. Щоразу мою родину наполегливо переконували робити ці операції попри відсутність успіху, щоразу обіцяли, що ось наступна операція вже остаточно вирішить питання. Чи варто додавати, що ці операції потребували великих сум у доларах, які позбавляли родину і так відсутніх на початку 90-х ресурсів?

Часто моїй мамі додавали: «Якби був хлопчик, я би так і залишила, але це ж дівчинка, їй так жити не можна». Хоча навіть найбільш «авторитетний» щелепно-лицьовий хірург у Києві якось обмовився: «Та це навіть не хвороба, це особливість. Але оперувати треба! Бо так пишуть у медичній енциклопедії» – що й продемонстрував у енциклопедії кінця 50-х. Я принесла йому роздруківки статей англійською, де йшлося про успішні експерименти з новою вакциною «Піцибаніл», проте він і дивитися їх не став, а англійською, звичайно, не володів (при цьому вчив багато іноземних студентів).

Отже, попри неуспіх дорогого лікування, моя родина, як і родини ще тисяч людей з подібними випадками, продовжували сподіватись і класти дітей на операційний стіл тільки з одного міркування: зовнішнього вигляду. Ця лихоманка підсилювалася гендерними стереотипами, порадами «добрих родичок» і знайомих: «Треба робити все можливе, ми зберемо гроші з усіма родичами, аж до Сибіру! Так вона не вийде заміж і буде все життя одинокою! На дівчаток всі дивляться, як їй так жити?»

Тобто все моє оточення орієнтувало мене виключно на зміну мого обличчя будь-якими засобами, і ніколи – на прийняття. Неможли-

во було знайти підтримку і від людей з такими ж проблемами, не було жодних рольових моделей, до боді-позитиву і відкриття інтерсекційного фемінізму було ще далеко.

Я бачила людей з такими особливостями, як у мене, тільки в лікарнях. Там нас не вчили підтримувати одне і одного, там нас учили, що нас треба змінити будь-якими засобами, навіть якщо від оперативного втручання паралізує половину обличчя або геть зіпсується здоров'я. Фактично, за все своє життя я не поговорила з жодною людиною з такою самою особливістю, як у мене, і чомусь відчувала дивний сором, якщо перетиналася з ними у коридорах лікарні. Вони також були тут для того, щоб позбутися своєї стигми, їм також було соромно перед суспільством, що вони «такі». І я ніколи не бачила людей з лімфатичними мальформаціями у публічному полі, і була переконана, що вони або позбавляються своїх пухлин, або сидять безвладно вдома, ховаючи свої обличчя.

Людей з лицьовою відмінністю – цей термін використовується австралійськими правозахисниками/-цями, він є досить вдалим – намагаються не показувати, так само як не показують людей з інвалідністю та будь-якими іншими особливостями. Вони надзвичайно мало репрезентовані в публічному полі та медіа, і я це дуже сильно відчула на собі, адже моя діяльність передбачає публічність.

Уявіть, що з 20 фоток дискусії, на якій Ви виступали, не виклали жодну фотку з Вами. Уявіть, що це повторилося 40 разів за рік. Уявіть, Ви у першому ряду заходу і на Вашу честь також, а на фото і відео – суто красиві дівчата, які сиділи поряд, і Ваші обрізані півобличчя. Які відчуття? У мене дуже багато історій про те, як я приходила на ефір і чула, що моє обличчя – це проблема. Якщо «це» тимчасово – давайте перенесемо, поки воно пройде, якщо «це» постійно – давайте подумаємо про один якийсь ракурс, з якого «це» не видно. Стикалася я і з випадками, коли мої фото для публічного використання фотошопили до повної невпізнаваності без мого дозволу, повністю прибираючи мою лицьову відмінність.

Усе це дає дуже чіткий посил: людям з лицьовою відмінністю виходити в публічне поле, показуватись – не можна.

Також дуже часто я помічаю, що організатори/-ки заходів несвідомо обирають найкрасивіших людей для представлення заходу на своїй сторінці. Або – якщо Вашого фото неможливо уникнути – фотошоплять його до ідеальної картинки. Це посилює уявлення, що цінними є лише максимально наближені до ідеалу краси люди. Особисто для мене, фотографка чи фотограф – дуже болісна фігура. Бо надто часто спостерігаю, як фотограф/-ка повільно рухає об'єктивом у пошуках найкрасивіших людей серед аудиторії, як на секунду зупиняється на мені і з

виразом розчарування веде об'єктивом далі. Потім викладають фото – і вже всоте я або у лівий профіль, або мене немає.

Це досить типовий лукізм, але ж чому це так погано? Бо ми живемо у дедалі більш медійному світі, ми дізнаємося про можливості, професії та ідеї з медіа. Тож мене засмучує, що якась маленька дівчинка з лицьовою відмінністю не зможе побачити дорослу людину з лицьовою відмінністю і тицьнути у фото чи відео своїй «добрій» тітці: «Дивися! Якщо вона знайшла роботу, якщо її показують по телебаченню, то і я зможу зробити все, що захочу! А ти – брешеш!».

"КОЛИ ВИ ФОТОШОПИТЕ МОЄ ОБЛИЧЧЯ - ВИ СТИРАЄТЕ МОЮ ІСТОРІЮ. ЯКА ЗРОБИЛА МЕНЕ ТОЮ, КИМ Я Є. ВИ ПРИМЕНШУЄТЕ МОЇ ДОСЯГНЕННЯ - АДЖЕ ЩОБ БУТИ ТАМ, ДЕ Я Є ЗАРАЗ. МЕНІ НЕОБХІДНО БУЛО ДОКЛАДАТИ ВТРИЧІ БІЛЬШЕ ЗУСИЛЬ. ЗАПЕРЕЧУВАТИ РЕАЛЬНІСТЬ І ЙТИ ВСУПЕРЕЧ СТЕРЕОТИПАМ"

Через те, що нас завжди фотошоплять, вирізають і уникають, у суспільстві вкорінений шаблон, що публічною може бути людина тільки певного тілесного канону. Також, оскільки суспільство надзвичайно рідко бачить людей з лицьовою відмінністю або будь-якими іншими особливостями, воно не має змоги звикнути до цих особливостей, а відтак – не має змоги перестати іншувати і дискримінувати. Усе починається з репрезентації.

Моя улюблена бабуся якось сказала мені: «Твоя найбільша трагедія у тому, що тобі найбільше підійшла би публічна професія через твою харизматичність, екстраверсію і любов до балачок. Проте ти ж розумієш, що це не для тебе, цим ти не зможеш зайнятись».

Бабусю, дякую, що ти підтримувала мене як могла, але ти помилялася щодо мене. І я доведу, що ти помилялася щодо всіх нас.

Тож коли ви фотошопите моє обличчя – ви стираєте мою історію, яка зробила мене тою, ким я є. Ви применшуєте мої досягнення – адже щоб бути там, де я є зараз, мені необхідно було докладати втричі більше зусиль, заперечувати реальність і йти всупереч стереотипам.

Коли ви вирізаєте мене з фото, перекреслюєте мою присутність, фотошопите моє обличчя – ви показуєте мені та всім іншим людям з відмінними обличчями, що нас не має бути, що на тих, ким ми є, не варто дивитися.

Від редакції: вперше текст було опубліковано на онлайн-ресурсі «Гендер в деталях» (<https://genderindetail.org.ua>)

СВІТ У НЕРІВНОСТЯХ

РАДА ЦЕРКОВ ЗАКЛИКАЄ ВЕРХОВНУ РАДУ УКРАЇНИ НЕ РАТИФІКОВУВАТИ СТАМБУЛЬСКУ КОНВЕНЦІЮ

На засіданні Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) 21 червня 2017 р. релігійна спільнота представила своє бачення наслідків ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської Конвенції), зареєстрованої як проект Закону № 0119.

На думку ВРЦіРО, Конвенція начебто викривлює поняття «стать», може стати інструментом для популяризації в українських школах і університетах «нових» гендерних ролей та одностатевих стосунків, що, на їх думку, шкідливо для моральних засад українського суспільства, та нібито викривлює у молоді розуміння повноцінної сім'ї, задуманої Богом як союз чоловіка і жінки, що відповідає природі людини.

Рада Церков заклала парламентарів/-ок не ратифікувати Стамбульську Конвенцію, а натомість задля ефективної протидії домашньому насильству підтримати прийняття законопроектів № 4952 та № 5294 з вилученням з текстів цих законів слів «сексуальна орієнтація», «гендерна ідентичність», «гендерна чутливість» та інших похідних від поняття «гендер».

Подібні процеси відбуваються і в деяких інших країнах, наприклад, у Хорватії, де від імені католицького єпископату Комісія у справах сім'ї та оборони життя Конференції католицьких єпископів цієї країни звернулася до хорватського парламенту з вимогою не ратифікувати Стамбульську Конвенцію.

У ФРАНЦІЇ ВПЕРШЕ ПРОТЕСТАНТСЬКУ ЦЕРКВУ ОЧОЛИЛА ЖІНКА

Пасторку Об'єднаної протестантської церкви в Безансоні Емманюель Сейболд обрали головою національної ради Об'єднаної протестантської церкви Франції. Е. Сейболд народилася в 1970 році в родині активістки компартії і діяча місцевої протестантської церкви, освіти здобула на факультеті протестантської теології в Парижі і в Монпельє.

Жінки і раніше посідали в протестантизмі Франції чільне місце, але ще ніколи не обиралися на посаду глави всієї

протестантської церкви країни (хоча формально це дозволено з 1965 року).

У ПЕРУ ПРОТЕСТУЮТЬ ПРОТИ НАВЧАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕОЛОГІЇ В ШКОЛАХ, А В ПАРАГВАЇ УСУВАЮТЬ УЖЕ НАПРАЦЬОВАНІ ОСВІТНІ МАТЕРІАЛИ

4 березня 2017 р. понад 1,5 мільйони осіб вийшли на вулиці Перу, щоб висловити протест запровадження гендерної ідеології в школах країни. Кампанія «Не пхайтесь до моїх дітей» скерована проти нещодавніх спроб ввести в національну шкільну програму гендерну ідеологію, яка начебто навчатиме дітей, що особа може сама обирати свій гендер, і він не пов'язаний із біологічною статтю. У січні цього року Конференція єпископів Перу звернулася до уряду із закликом усунути з національного освітнього плану поняття, що виходять з гендерної ідеології.

У Парагваї 18 вересня 2017 р. секретар з питань освіти Енріке Рієра зазначив, що Конституція Парагваю визнає «традиційну сім'ю», що складається з «батька, матері і дітей», і додав, що уряд усуне зі шкіл усі матеріали, які запровадила попередня адміністрація для поширення «брехливої гендерної ідеології». Е. Рієра повідомив, що між адміністрацією колишнього президента Фернандо Луго та групою гомосексуалів «Ми – геї» було підписано договір, унаслідок якого було видано освітні матеріали, що залишились в доступі на сайті уряду та продовжували використовуватися.

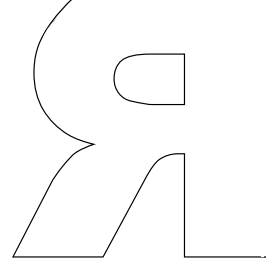
У ТУРЕЧЧИНІ ЖІНКИ ВИЙШЛИ НА МАРШ ЗА СВОБОДУ ВИБОРУ В НОСІННІ ОДЯГУ

У Стамбулі сотні жінок вийшли 29 липня 2017 р. на марш на знак протесту проти примусу дотримуватися консервативного стилю в одязі. На марші, який отримав назву «Не чіпайте мій одяг!», жінки вигукували гасла і несли вішаки з джинсовими шортами, як символом одягу, який чоловікам здається неприйнятним. «Ми не будемо підкорятися, мовчати, боятися. Ми виграємо через опір», – кричали в натовпі.

Протестувальниці кажуть, що в останні роки в Туреччині спостерігається збільшення кількості словесних і фізичних нападів на жінок за вибір одягу. Зокрема,

І ДОСЯГНЕННЯХ

нещодавно стався гучний випадок, коли молоду жінку в шортах вдарили за те, що вона була «неправильно» одягнена під час священного місяця Рамадан.

Також в акції протесту взяли участь представники/-ці ЛГБТ-спільноти, після того, як їх марш був заборонений владою Стамбула в кінці червня.

КАТОЛИЦЬКИЙ ЄПІСКОПАТ КАНАДИ ГОСТРО ЗАСУДИВ ЗАКОН ПРО ПРАВА ТРАНСГЕНДЕРІВ

Конференція католицьких єпископів Канади зробила заяву щодо набуття чинності змін до Закону Канади про права людини та змін до Кримінального кодексу, який увів заборону дискримінації на основі гендерної ідентичності та гендерного самовираження.

Католицькі єпископи зазначають, що будь-яка дискримінація людини є аморальною, та що до трансгендерів католики повинні ставитись із жалем, співчуттям та любов'ю. Однак, зазначають єпископи, ці законодавчі зміни не можуть бути підтримані католиками, адже вони заперечують біологічний детермінізм поділу чоловік / жінка. Це є основним принципом гендерної ідеології, яка, на їх думку, не відповідає ні біологічним реаліям, ні християнському одкровенню та гостро засуджується Папою Франциском та Папою Бенедиктом XVI.

У ХХІ СТОЛІТТІ В РІЗНИХ ЧАСТИНАХ СВІТУ ЖІНОК ПРОДОВЖУЮТЬ ЗВИНУВАЧУВАТИ У ЧАКЛУНСТВІ ТА СПАЛЮВАТИ ЖИВЦЕМ

Щороку в Папуа-Новій Гвінеї вбивають сотні людей, яких підозрюють в застосуванні чорної магії. Напади відбуваються щотижня. Самосуд відрізняється особливою жорстокістю: жертв катують, калічать, а іноді вбивають, спалюючи живцем, зіштовхуючи зі скелі, відрізаючи голову або забиваючи камінням. Шансів виправдатися у нещасних немає. Жертвами звинувачень в чаклунстві найчастіше стають беззахисні жінки: літні, овдовілі або ті, кому заздрають, – прогресивні і заможні. За даними міжнародної правозахисної організації Amnesty International, у цій країні жінок у шість разів частіше звинувачують у чаклунстві, ніж чоловіків.

Лютеранська церква в Папуа-Новій Гвінеї стверджує,

що у цьому році тільки в провінції Енга було принаймні 12 пов'язаних із магією нападів на жінок. Так, місіонер Антон Лутц розповів, що у вересні на Помпабусі дві жінки були звинувачені у спричиненні смерті дитини трирічного віку. Після самосуду одна жінка загинула, а друга отримала серйозні травми.

У Росії в селі Победіно Сахалінської області жінку оголошили відьмою і спалили її будинок. В Асоціації адвокатів Росії за права людини заявляють, що це не перший подібний випадок у цій країні, коли сільська громада мстить сусідам нібито за чаклунство.

Сім'я в Індії спалила свою родичку заживо, вважаючи її відьмою. За словами очевидиць/-ів, жінці спочатку викололи очі гарячим вугіллям...

У Перу заживо спалили жінку, звинувачену в чаклунстві. За словами прокурора регіону Пуерто-Бермудес Уго Маурісіо, інцидент стався в громаді Шірінгамату Альто, що живе в тропічних лісах у долині Амазонки в центральній частині країни. Індіанці запідозрили 73-річну Розу Вільяр Харіоніку в тому, що вона зурочує людей, і засудили до смерті через спалення. Рішення про долю жінки приймали 40 осіб, за її страту виступила більшість. Вердикт затвердили вожді, запис про це було зроблено в журналі громади.

У САУДІВСЬКІЙ АРАВІЇ ЗАБОРОНИЛИ ПРОПОВІДУВАТИ БОГОСЛОВУ, ЯКИЙ ОБРАЖАВ ЖІНОК

Влада Саудівської Аравії заборонила займатися релігійною діяльністю відомому проповіднику шейху Сааду аль-Хіджрі. Причиною став скандал, викликаний висловлюваннями проповідника щодо жінок. Так, зокрема, він заявив, що жінки «в нормальному стані мають лише половину мозку порівняно з чоловіками». Якщо ж жінка йде до магазину, то у неї і зовсім «залишається чверть мозку». Заяви викликали обурення жителок і жителів королівства, яке переросло в справжній скандал, результатом чого і стала заборона.

Рубрику підготував **Володимир Карпов** за матеріалами веб-сторінок: <http://catholicnews.org.ua>, <http://www.bbc.com>, <https://dt.ua>, <https://www.catholicnewsagency.com>, <http://www.radionz.co.nz>, <https://lenta.ru>, <http://www.mk.ru>, <http://www.dailymail.co.uk>, <https://religions.unian.net>.

ОДНА ПРОТИ СИСТЕМИ: ВІДЧАЙДУШНІ «ПІКЕТУВАННЯ» ПАТРІАРХАТУ

Олег МАРУЩЕНКО

Ці «пікети» нічого не коштують у матеріальному сенсі – тут немає витрат на «масовку» або дорогу поліграфію. Однак складно поррахувати їх моральну і психологічну «ціну»: ти йдеш одна проти системи, твій меседж кидає виклик її підвалинам, тобі вірять тисячі, проте більшість – невдоволені або взагалі байдужі, і не знаєш, що болючіше. Але то край – іншою ти не будеш, просто не зможеш...

Тисячі жінок по всьому світу, виходячи з короткими «перфомансами» у натовп, роблячи відеозаписи та викладаючи їх онлайн, «розхитують» патріархат активніше за мільйонні експертні та політичні спільноти.

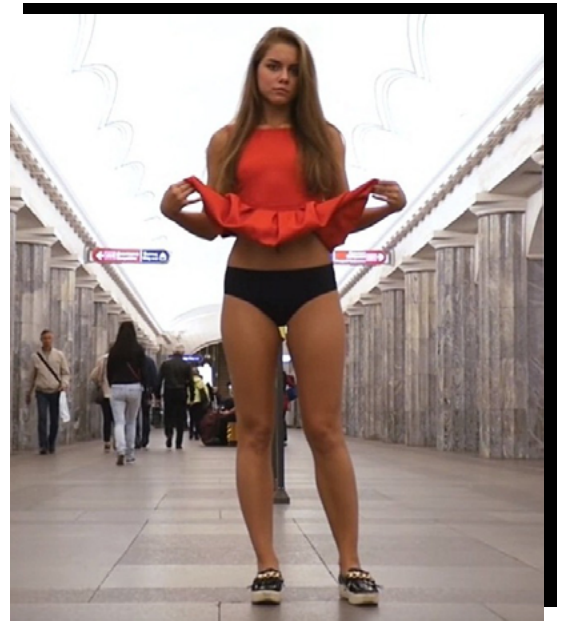
Часто елементарне за формою, але надважливе за суттю, майже завжди відверто провокаційне, проте таке очікуване і неочікуване водночас... Воно міцно «чіпляється» своєю простою істиною за розум і не відпускає, доки ти не «проживеш» те «послання», доки не «відпрацюєш» зроблені колись – тобою й іншими – помилки...

Зупинемо апсьюртинг!

Чи чули Ви про апсьюртинг? Якщо не траплявся сам термін, то власне явище, що за ним стоїть, буде зрозумілим, можливо, не кожному, але кожній точно.

Як часто Ви перебували у громадських місцях у короткій сукні чи спідниці? А чи впевнені, що під Ваш одяг потайки не заглянули, не сфотографували і не виклали в інтернет? Якщо впевнені, час засумніватися.

Громадська активістка з Росії Анна Довгалюк стверджує, що тільки в цій країні обсяг інтернет-спільнот, присвячених апсьюртингу, перевищує мільйон осіб. У 90 % випадків апсьюртери знімають своїх жертв у теплу пору року, використовуючи для цього звичайний смартфон. Най-

частіше це відбувається у метро, причому 70 % зафіксованих у мережі відеоматеріалів відзняті на ескалаторі.

«Це відео присвячується любителям заглянути під спідниці. Від імені усіх дівчат, які стали вашими жертвами. Ось вам, дивіться! І не наближайтеся до нас!»

На цих словах Анна, перебуваючи прямо посеред станції пітерського метро, піднімає сукню, вганяючи в шок пасажирок/-ів, і те саме повторює на інших станціях. Відео перформансу «Що у мене під спідницею?»¹ активістка розмістила на своєму відеоканалі.

«Я хочу залучити максимум уваги до серйозної проблеми, яку в нашому суспільстві прийнято замовчувати. У мене немає повноважень прийняти закон, здатний повністю вирішити її. Але я можу звернути вашу увагу на проблему, яка є елементом ще більш масштабного і ганебного явища:

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=zHi8PHR387c>.

зневаги до жінки», – прокоментувала відео Анна.

Один з веб-ресурсів (посилання не даємо, щоб не рекламувати) ось так мізогінно висвітлив подію: «Красуня з Санкт-Петербургу Анна Довгалюк несподівано для пасажирів підземки задрала свою сукню, демонструючи стрункі ніжки та еротичну білизну». Симптоматична реакція патріархату...

Ніколи не запитуйте у пар, коли в них будуть діти!

Австралійська блогерка Адель Барбаро (Adele Barbaro) дотепно остудила запал прихильників/-ць традиційного «гендерного проекту» з умовною назвою «Одружилися – народжуйте дітей!». Її пост² на момент публікації цієї статті за два тижні зібрав 58 тисяч вподобайок у Facebook та ще 23 тисячі разів ним поділилися.

Колись авторці блогу The Real Mumma відверто набридли запитання про те, чому у неї з її коханим досі немає дітей. Вона відповідала цілком пристойні речі: «Спочатку я хочу побудувати кар'єру», «Ми насолоджуємося життям удвох», «Ми подорожуємо світом». Насправді подружжя дуже прагнуло мати дитину, проте завагітніти ніяк не виходило.

Одного разу Адель зірвалася: «Це не так легко, чорт забирай!».

Блогерка розповіла про той шалений психологічний тиск, який на неї чинили друзі: «Ти не будеш молодою вічно», «Твій материнський годинник цокає...» Вона майже перестала спілкуватися з оточенням, адже її завжди запитували про дитину.

Коли разом з чоловіком вони вже думали про прийомну дитину, Адель завагітніла і потім народила.

«Наступного разу, коли ви вирішите «кинути» мимохідь якийсь коментар у бік молодят або пари, яка разом вже десять років, будьте обережні! Не запитуйте їх, коли у них будуть діти. Ви навіть не здогадуєтесь, що у них насправді відбувається, – написала блогерка.

Якої б довжини не була твоя спідниця – ти не винувата!

Справжнім викликом патріархатним «відмазкам», що начебто у насильстві (тому ж з'валтуванні) винною є сама жінка (не так повелася, не так вдяглася) став #тихийпикет³ росіянки Дар'ї Серенко. Її пост у Facebook є вичерпним:

«Сьогодні я вийшла з дому у спідниці, яку практично не могла носити з минулого року після одного випадку в метро. Я їхав

ла влітку з плакатом, коли до мене підсіли двоє молодих людей. Вони виявляли начебто щирий інтерес до плакату, ми розмовляли. Але потім один з них сказав приблизно таке:

– Ну, жінок важко сприймати всерйоз, ви навіть спеціально маєте такий вигляд, що з вами складно довго говорити на серйозні теми. Ось Ви сидите з плакатом, а у самої спідниця з розрізом посередині. Я впевнений, що чоловіки, що сидять навпроти вас у вагоні, дивляться на цей розріз, а не на те, що написано на плакаті.

Я погано пам'ятаю, чим закінчилася ця розмова. Пам'ятаю тільки відчуття сорому, який я не повинна була відчувати. Тому що це не мої проблеми. Тому що самі хлопці були в шортах вище колін. Тому що не важливо, чи була моя спідниця до середини щиколотки, була вона ультра-короткою або ультра-довгою – у цій системі координат я все одно залишаюсь «винною» <...> у тому, що хтось транслює на мене свій об'єктивуючий погляд. Дуже зручна позиція – сама винна, ти сама позбавляєш себе голосу своїм зовнішнім виглядом.

Тому сьогодні я вирішила поєднати. Нехай плакат буде пришитим до лінії розрізу на моїй спідниці. Хай це буде один «погляд». <...>

ПС: пам'ятайте, не важливо, як ви були одягнені: у насильстві завжди винен насильник.

Текст на плакаті: «Чи існує така довжина спідниці,

² <https://www.facebook.com/TheRealMumma/posts/493725484337391>.

³ <https://www.facebook.com/profile.php?id=100000779281759>.

за якої сексуальне насильство не буде виправдане?»

Чіпляєшся? Вона ославить тебе!

Онлайн-протест студентки з Амстердаму Ноа Янсми (Noa Jansma) проти унормованості занадто вільної поведінки чоловіків по відношенню до жінок на момент підготовки цієї статті мав рекордних 349 тисяч підписників/-иць!

Наприкінці серпня цього року вона завела в Instagram аккаунт @dearcatcallers⁴, де протягом місяця публікувала селфі з незнайомцями, які чіплялися до неї на вулицях або відпускали на її адресу непристойні жарти.

«Шановні клієнти – це не комплімент, це аккаунт про об'єктивацію жінок у повсякденному житті», – написала вона. «Жінки часто не розуміють, як реагувати на сексистські висловлювання чоловіків. Іноді у відповідь я показувала їм середній палець, однак почувалася безглуздо. І я вирішила зробити щось, що дасть мені владу над ними».

У підписі до кожної світлини (за місяць їх набралось понад 20) Ноа писала, якими саме фразами сумнозвісні герої її селфі супроводжували свої чіпляння.

Як помститися за усіх жінок?

Але ще далі пішла засновниця і артдиректорка «Дикого театру» українка Ярослава Кравченко, розмістивши перформативне відео⁵, де вже самі чоловіки (абсолютно випадкові) стають об'єктами її сексуальних домагань.

Передісторія відео така: прочитавши сексистські чоловічі коментарі під одним із своїх відеосюжетів, Ярослава дійшла висновку (звертається до чоловіків): «Я стала жертвою класичної об'єктивації. Не чули такий термін? То ж вивчіть! Він означає, що ви ставитеся до іншої людини виключно як до предмету свого сексуального задоволення. Настав час помститися за нас усіх».

Переміщуючись із мікрофоном вулицями Києва, вона, підкрадаючись ззаду, легенько б'є чоловіків по сідницях («Я не

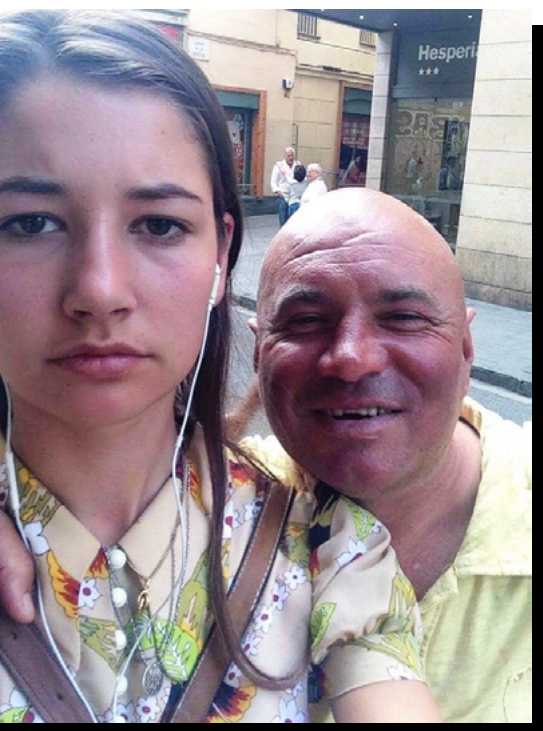
втрималась, у Вас вона така апетитна!», «У Вас просто така ягідка, така дупця!»), відверто розглядає їх спереду («Здається, у Вас дуже маленький...»), «У Вас такий великий, це навіть через штани видно!»), задає «невинні» питання («А скільки Ви за раз можете?», «Скільки коштує секс з Вами?»), робить «практичні» пропозиції («Як щодо сексу нашвидку?»).

На відео видно, наскільки незвично і незручно чоловікам бути об'єктивованими жінкою: більшість із них виглядають розгубленими (але намагаються не показувати цього), хоча деякі «з півоберта» включаються в обговорення з незнайомою жінкою розміру свого статевого органу чи одразу пристають на пропозицію сексу «нашвидку» («Ну, тільки треба трошки випити»).

Ми пам'ятаємо пост Насті Мельниченко #яНеБоюсьСказати, після якого Україною прокотилася справжній онлайн-флешмоб проти сексуального насильства. Щось дуже схоже розгортається у «всесвітньому павутинні» прямо зараз: тисячі жінок публікують пости з хештегом #MeToo («Я теж»), розповідаючи про свій досвід насильства. Здається, ті, хто за правилами патріархату, мають боятися і мовчати, перестають це робити, бо просто не можуть жити з цим.

Але жінки, про яких ішлося вище, викликають подвійне захоплення: можливо, і не ставлячи перед собою надскладних масштабних завдань, вони вийшли на антипатріархатний «пікет» на самоті, їхня зброя – лише прості й зрозумілі масовій свідомості тези і образи, а результат вражаючий – тисячі тих, хто задали (або ще зададуть) свої «чому?», але відповіді не отримують... Система валиться, коли гвинтики вивертаються з «механізму».

І одна в полі воїтелька!

⁴ <https://www.instagram.com/dearcatcallers/>

⁵ <https://www.facebook.com/TVToronto/videos/1624304684287489>.

ПРАВО ЖІНОК НА СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЬСТВО В ХРИСТИЯНСТВІ: КОНТРОВЕРСІЙНЕ СЬОГОДЕННЯ ТА НЕУНИКНЕ МАЙБУТНЄ?

Олена БОГДАН

«І Бог на Свій образ людину створив,
як чоловіка та жінку створив їх»
(Буття 1:27)

Мабуть, усі в Україні чули про біблійну історію створення Єви з ребра Адама. Однак чи багато з нас знають, що «Перша книга Мойсеєва: Буття» містить не одну, а дві історії створення світу й людини? Про створення Єви з ребра Адама йдеться у другій із них; натомість у першій мовиться про одночасне створення чоловіка й жінки: «І Бог на Свій образ людину створив, як чоловіка та жінку створив їх. І поблагословив їх Бог...» (Буття 1:27-28). Дедалі більше християн у сучасному світі визнають рівні права чоловіків і жінок, зокрема їхні рівні права на лідерство в релігійних організаціях.

Водночас релігійні організації залишаються в певному сенсі останньою барикадою патріархатних порядків у західних суспільствах. Адже понині найчисельніші католицькі церкви, православні церкви й низка протестантських не готові визнати право жінки на роль священнослужительки. Таким чином, жінка може бути президенткою країни й кардіохірургинею, ректоркою університету та суддею, однак формальне духовне лідерство залишається забороненою територією. Жінці довіряють життя та здоров'я, економічний і політичний розвиток, але не царину духовного. Водночас низка досліджень свідчать, що саме жінки понині переважають серед церковних парафіян навіть у найпатріархатніших із релігійних організацій¹. Наразі неможливо спрогнозувати,

Кей Голдворсі – перша
єпископина Австралії

як довго ситуація залишатиметься такою, однак ми спостерігаємо поступове збільшення частки жінок серед священників і дедалі ширше прийняття ідеї рівних прав на священнослужительство серед жінок і чоловіків.

Наприклад, більшість (59 %) католицької спільноти у США вважають, що жінкам мають надати право бути священнослужительками². Серед тих американських католичок і католиків, які відвідують месу щотижня, так вважають майже половина (45 %)³. За даними деяких опитувань 86 % католиків/-ок у Нідерландах підтри-

¹ The Gender Gap in Religion Around the World / Pew Research Center. – 22 March 2016. – 121 p. – <http://www.pewforum.org/2016/03/22/the-gender-gap-in-religion-around-the-world>.

² Chapter 4: Expectations of the Church // U.S. Catholics Open to Non-traditional Families / Pew Research Center. 2 September 2015. P. 73. – <http://www.pewforum.org/2015/09/02/chapter-4-expectations-of-the-church>.

³ Там само. – С. 75. (Chapter 4: Expectations of the Church // U.S. Catholics Open to Non-traditional Families / Pew Research Center. 2 September 2015. – P. 75. – <http://www.pewforum.org/2015/09/02/chapter-4-expectations-of-the-church>.)

Зібрання Асоціації римо-католицьких жінок-священиць

"РЕЛІГІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАЛИШАЮТЬСЯ В ПЕВНОМУ СЕНСІ ОСТАННЬОЮ БАРИКАДОЮ ПАТРІАРХАТНИХ ПОРЯДКІВ У ЗАХІДНИХ СУСПІЛЬСТВАХ."

мують посвячення жінок у священики, 74 % католичок/-ів в Іспанії, 71 % у Португалії й так само в Німеччині, 67 % в Ірландії, 66 % у Канаді, 65 % у Великій Британії, 62 % в Австралії та 58 % в Італії⁴. Якщо серед вірян і вірянок продовжуватиме зростати підтримка рівних прав для жінок і чоловіків на священнослужительстві, зрештою Римо-Католицькій Церкві (РКЦ) доведеться змінити офіційну позицію з патріархатної на егалітарну, а отже, священнослужительство жінок у найбільшій релігійній організації у світі, якою нині є РКЦ, є не примарним майбутнім, а радше неunikним. Однак, це майбутнє зовсім не обов'язково є близьким: як свідчить досвід деяких інших питань (наприклад, застосування контрацепції), розбіжності між позицією Церкви

⁴ Там само. (Martinez J. A. F. et al. The Ordination of Women in the Catholic Church: a Survey of Attitudes in Spain / Juan Agustin Franco Martinez, Macario Rodriguez-Entrena and Maria Jesus Rodriguez-Entrena // Journal of Gender Studies. – 2012. – Vol. 21, # 1. – P. 22.)

та поглядами більшості пастви можуть тривати десятиліттями.

Попри поширене помилкове уявлення, що нині християнки можуть бути висвячені для служби лише в деяких протестантських церквах, жінки можуть бути священицями в церквах Утрехтської Унії Давніх Католицьких Церков⁵ (на відміну від Греко-Католицької та Римо-Католицької Церков). Ці католицькі церкви відмежувалися від римо-католицької наприкінці 19 століття. Одним із контроверсійних питань, яке зумовило відокремлення, став догмат про непогіршність (безпомилковість) Папи Римського, ухвалений 1870 року⁶. Першою священицею в католицьких церквах Утрехтської Унії стала Ангела Берліс у Німеччині (посвячена 1996 року). В Утрехтській Унії Давніх Католицьких Церков зазначають: «Ця унія є спільнотою національно організованих католицьких церков, які міцно тримаються віри й практики ранньої нерозділеної Церкви без жорсткої відданості минулому. Вони прагнуть зберегти те, що є добрим, будучи відкритими оновленню церкви та духовного життя»⁷.

Понад те, нині діє Асоціація римо-католицьких жінок-священиць (Association of Roman Catholic Women Priests), яка не лише здійснює просвітницьку діяльність, а й посвячує католицьких жінок для священнослужительства в ранзі диякониці, священиці та єпископині із дотриманням апостольського спадкоємства⁸: оскільки перших католицьких єпископинь висвятив єпископ РКЦ (хоч і супереч формальній позиції Ватикану), ці єпископині можуть передати спадкоємство наступним посвяченим. Щодо взаємин із Ватиканом на офіційному сайті Асоціації пояснено: «Ми лікуємо століття мізогінії... Ватикан (ієрархія) не може продовжувати дискримінувати жінок і звинувачувати в цьому Бога... Ми заперечуємо відлучення від церкви. Жодне покарання не може відмежувати нас від Христа або скасувати наше хрещення. Жодна церковна влада не може відмежувати нас від Бога. Це наша церква і ми її не полишаємо. (Незалежно від того, що Ватикан каже або робить. Офіційна позиція Ва-

⁵ Union of Utrecht of the Old Catholic Churches. – <http://www.utrechter-union.org>.

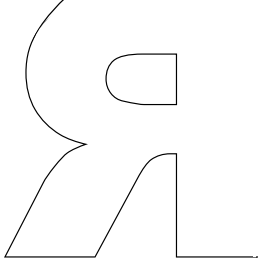
⁶ Chapter 4. On the Infallible Teaching Authority of the Roman Pontiff // First Vatican Council (1869–1870): Session 4: 18 July 1870. –

<http://www.ewtn.com/library/COUNCILS/V1.htm>.

⁷ Welcome // Union of Utrecht of the Old Catholic Churches. –

<http://www.utrechter-union.org/page/157/home>.

⁸ Association of Roman Catholic Women Priests: Official Website. – <https://arcwp.org>.

тикану полягає в тому, що наше відлучення є автоматичним: за вашим вибором ви відлучили самих себе.)»⁹. Попри офіційну позицію Ватикану, ще між 2000 та 2007 роками понад 60 католицьких жінок були посвячені у священнослужительство в США та Канаді¹⁰.

Як давно постало питання рівних прав жінок і чоловіків у християнських церквах? Є свідчення, що в ранніх християнських церквах жінки мали лідерські ролі. Однак у 352 році Рада Лаодикеї заборонила жінкам бути священицями, очолювати церкви та наблизитися до вівтаря, а в 398 року IV Синод Карфагену уточнив: «Жінка, якою б освіченою або святою не була, не може повчати чоловіків у зібранні... Жінка не може хрестити»¹¹. Відтоді минуло майже півтора тисячоліття, перш ніж була виборена можливість духовного лідерства жінок у християнських церквах: з 19 століття деякі протестантські церкви стали дозволяти священнослужительство жінок; цей тренд продовжився у 20 столітті й триває понині¹².

Варто висловити кілька застережень. По-перше, посвячення у священнослужительство (ординація) має множинні значення. Під ординацією у різних християнських традиціях можуть розуміти щонайменше такі чотири дії: посвячення у чернецтво, посвячення у дияконство, священицтво або єпископство. Перше здебільшого доступне християнським жінкам, друге трапляється рідше, і ще рідше третє й тим паче четверте. Коли у певній релігійній організації надають жінкам право на священнослужительство, це не обов'язково означає повністю рівні права з чоловіками щодо ролей в ієрархії релігійної організації¹³.

"У РАННІХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКВАХ ЖІНКИ МАЛИ ЛІДЕРСЬКІ РОЛІ. ОДНАК У 352 РОЦІ РАДА ЛАОДИКЕЇ ЗАБОРОНИЛА ЖІНКАМ БУТИ СВЯЩЕНИЦЯМИ, ОЧОЛЮВАТИ ЦЕРКВИ ТА НАБЛИЖАТИСЯ ДО ВІВТАРЯ."

⁹ Frequently Asked Questions // Association of Roman Catholic Women Priests: Official Website. – <https://arcwp.org/en/frequently-asked-questions>.

¹⁰ Martinez J. A. F. et al. The Ordination of Women in the Catholic Church: a Survey of Attitudes in Spain / Juan Agustin Franco Martinez, Macario Rodriguez-Entrena and Maria Jesus Rodriguez-Entrena // Journal of Gender Studies. – 2012. – Vol. 21, # 1. – P. 22.

¹¹ Див. Schussler Fiorenza E. Women in the Early Christian Movement // Womanspirit Rising: A Feminist Reader in Religion / Ed. by Carol P. Christ and Judith Plaskow. – Harper Collins Publishers, 1992. – P. 84-92; McLaughlin E. The Christian Past: Does it Hold a Future for Women? // Womanspirit Rising: A Feminist Reader in Religion / Ed. by Carol P. Christ and Judith Plaskow. – Harper Collins Publishers, 1992. – P. 93-106. One Chronology of Women's Ordination // Worldwide Guide to Women in Leadership. – http://www.guide2womenleaders.com/Chronology_Ordination.htm.

¹² Chronology of Women's Ordination // Worldwide Guide to Women in Leadership. – http://www.guide2womenleaders.com/Chronology_Ordination.htm.

¹³ Chaves M. Ordaining Women: Culture and Conflict in Religious Organizations / Mark Chaves. – Harvard University Press, 1999. – 237 p.

Наприклад, Церква Шотландії дозволила жінкам і чоловікам обіймати всі церковні посади незалежно від статі лише в 1968 році¹⁴, хоча дияконицями жінок у цій Церкві призначали ще з 1888 року.

По-друге, формальний дозвіл жінкам бути священицями не завжди тотожний справді егалітарним практикам у розподілі священицьких посад. Подібно до того, як у такій формально патріархатній релігійній організації, як РКЦ, багато вірянок і вірян мають егалітарні погляди, у формально егалітарній релігійній організації не обов'язково вся паства має егалітарні переконання; з іншого

¹⁴ How We Are Organized: History // Church of Scotland: Official Website. – http://www.churchofscotland.org.uk/about_us/how_we_are_organised/history.

боку, ситуація ускладнюється тим, що сексизм (дискримінація за статтю) й андроцентризм далеко не завжди свідомо здійснювані практики. Таким чином, на перший погляд егалітарні структури можуть бути неегалітарними у своїй діяльності¹⁵.

Про аргументи «за» і «проти» священнослужительства жінок нині є багатосторінкові видання¹⁶. Ключовим аргументом для прибічників священнослужительства жінок у християнстві є принцип рівності всіх людей незалежно від етнічності, соціально-економічного статусу та статі (Послання св. апостола Павла до галатів 3:28): «Нема юдея, ні грека, нема раба, ані вільного, нема чоловічої статі, ані жіночої, - бо всі ви

"ІНТЕНСИВНІСТЬ СПРОТИВУ ДИСКУСІЯМ ПРО СВЯЩЕНОСЛУЖИТЕЛЬСТВО ЖІНОК Й КОНЦЕНТРАЦІЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ ДОВКОЛА НИХ ПОДЕКОЛИ НАГАДУЮТЬ ЧАСИ РУХІВ ЗА НАДАННЯ ЖІНКАМ ВИБОРЧОГО ПРАВА."

один у Христі Ісусі!». Опоненти заперечують: ідеться про рівність у Христі, а не в ролях у Церкві. І, своєю чергою, наводять інші цитати з Нового завіту, що вказують на другорядну роль жінки та її підвладність чоловікові.

Прибічники рівності прав наполягають: будь-які дискримінаційні тези щодо жінок у Новому завіті зумовлені історичним контекстом, у якому домінували патріархатні погляди й практики. Аналогічно до рабовласництва, яке існувало в ті часи, але вважається неприпустимим нині. Опоненти твердять: усі 12 апостолів були чоловіками. Прибічники

¹⁵ Див. Chaves M. *Ordaining Women: Culture and Conflict in Religious Organizations* / Mark Chaves. – Harvard University Press, 1999. – 237 p.; Sentilles S. *A Church of Her Own: What Happens When a Woman Takes the Pulpit* / Sarah Sentilles. – First Mariner Books edition, 2009. – 338 p.

¹⁶ Один з ілюстративних прикладів ретельного обміну аргументами між прибічниками й опонентами священнослужительства жінок у християнстві: *Two Views on Women in Ministry: Revised Edition* / Linda L. Belleville, Craig L. Blomberg, Craig S. Keener, Thomas R. Schoreiner; series editor Stanley N. Gundry; general editor James R. Beck. – Grand Rapids, MI: Zondervan, 2005. – 368 p. Панорамний огляд аргументів щодо рівних прав жінок і чоловіків на духовне лідерство у християнстві, що був перевиданий багато разів: Clifford A. M. *Introducing Feminist Theology* / Anne M. Clifford. – Orbis Books, 2009. – 287 p.

відповідають: це було зумовлено патріархатним історичним контекстом. Понад те, – нагадують вони, воскреснувши, Ісус явився спершу Марії Магдалині та її супутницям, а не чоловікам-апостолам. Прибічники нагадують, що в історії раннього християнства було чимало прецедентів духовного лідерства жінок (деякі з них навіть згадані у Новому завіті), і що його з часом заборонили. Натомість опоненти зауважують: прецеденти священнослужительства жінок – це випадки ересі.

Полеміка прибічників/-ць гендерної рівності в християнстві та її опонентів/-ок триває. Не лише християнство, а й низка інших віросповідань у різних куточках світу залишаються наразі значною мірою андроцентричними. Водночас рухи за гендерну рівність і надання жінкам рівних із чоловіками можливостей в ієрархіях релігійних спільнот мають місце не лише в християнстві, а й усіх інших релігіях тих суспільств, де гендерна рівність є цінністю. Понині такі рухи часто зазнають значного спротиву.

Понад те, інтенсивність спротиву дискусіям про священнослужительство жінок й концентрація негативних емоцій довкола них подеколи нагадують часи рухів за надання жінкам виборчого права. Наприклад, у США на межі 19 і 20 століть опонентки/-и руху за виборчі права жінок лякали, що поява жінки на виборчій дільниці з бюлетенем в руках зруйнує весь природний порядок речей, зокрема в жінок почне рости борода й пропаде грудне молоко¹⁷. Нам сьогодні смішно читати про такі побоювання: право жінок голосувати й бути обраними сприймається у США, Україні та багатьох інших країнах світу як належне. І навпаки: неабияке обурення нині викликали б у нашому суспільстві пропозиції позбавити жінок виборчого права.

Можливо, за деякий час із не меншим здивуванням наші нащадки читатимуть історичні розвідки про те, наскільки інтенсивного спротиву зазнавали ініціативи надати жінкам рівні можливості бути релігійними лідерками з офіційним статусом священнослужительниць, зокрема право очолювати церкви та проводити всі сакральні ритуали релігійної служби?

¹⁷ Banner L. W. *Women in Modern America: A Brief History*. – 2nd ed. – Fort Worth, Philadelphia, San Diego, New York, Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, 1984. – P. 94-95.

ГЕНДЕРНИЙ БАЛАНС В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИБОРЧОГО ПРАВА У МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ

Наталія МАЛИНОВСЬКА

Іранська жінка голосує на президентських виборах (2017)

Доволі часто дискусії і судження щодо прав жінок у мусульманських країнах ґрунтуються на загальноприйнятих принципах міжнародного права. Однак, тут головна проблема полягає в зіставленні мусульманської правової системи, яка базується на релігійних установах та приписах ісламу, і правових систем демократичних країн світського типу (в яких розмежовується вплив релігії у публічних сферах), у євроцентристському підході до розуміння статусу жінки, її прав та участі в суспільно-політичному житті в мусульманських країнах.

Тому виникає необхідність розглянути статус жінки з позицій ісламу та ісламського права і вплив демократичних процесів та принципів загального виборчого права на зміни у мусульманському суспільстві.

Чому іслам інший

Іслам має статус державної релігії у 23 країнах світу, зокрема в Алжирі, Афганіс-

тані, Бахреїні, Єгипті, Ємені, Іраку, Ірані, Йорданії, Катарі, Кувейті, Лівії, Малі, Марокко, ОАЕ, Омані, Саудівській Аравії, Сомалі, Судані, Тунісі. Але тут варто розуміти, що кожна з цих країн має свої традиції, відмінний стан і дискусію щодо забезпечення політичних прав у мусульманській державі.

Наприклад, у Тунісі й Алжирі згідно з конституцією іслам є офіційною релігією, йому надається юридичне обґрунтування. Конституції Єгипту та Пакистану визнають ісламське право як джерело законодавства або як основу джерела законодавства. У таких державах існують незалежні релігійні суди з юрисдикцією щодо окремих аспектів життя, наприклад сфери сімейних відносин, а також можуть бути прийняті інші закони, що регулюють релігійні питання, на кшталт відповідальності за публічне богохульство.

В Ірані та Саудівській Аравії ісламське право є єдиною основою структури державного управління. Закон може бути ви-

даний королем в Саудівській Аравії або законодавчим органом і радою в Ірані, але, в цілому, це законодавство виходить з ісламських правових ідеалів і цінностей.

Історично сформовано багато варіацій організації ісламської держави. Однак огляд цих відмінностей необхідний для розуміння різних підходів до політичної рівності у мусульманських країнах¹.

Шейха Моза бінт Насер аль-Міснад

У дискусії про рівність жінок і чоловіків у мусульманському суспільстві все доволі неоднозначно. Необхідно розрізнити те, як трактується рівність чоловіків і жінок у Корані, а саме рівність перед Богом, і те, як сформована державна політика щодо гендерного балансу в ісламських країнах.

Аналізуючи рівність жінок і чоловіків, варто розрізнити дві сфери – духовну та соціальну. У духовній сфері, відповідно до священної книги мусульман – Корану, чоловіки й жінки рівні перед Богом за свої дії і молитви. «І хто не робив би добрих справ, віруючий чоловік чи віруюча жінка, то увійдуть

"ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА ПОЛЯГАЄ В ЗІСТАВЛЕННІ МУСУЛЬМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ, ЯКА БАЗУЄТЬСЯ НА РЕЛІГІЙНИХ УСТАНОВКАХ ТА ПРИПИСАХ ІСЛАМУ, І ПРАВОВИХ СИСТЕМ ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇН СВІТСЬКОГО ТИПУ. В ЯКИХ РОЗМЕЖОВУЄТЬСЯ ВПЛИВ РЕЛІГІЇ У ПУБЛІЧНИХ СФЕРАХ."

вони до раю» (Коран 4:124). «Воістину, для відданих [Аллагу] – чоловіків і жінок, для віруючих – чоловіків і жінок, для смиренних – чоловіків і жінок, для правдивих – чоловіків і жінок, для терплячих – чоловіків і жінок, для покірних – чоловіків

і жінок, для тих, які тримають піст – чоловіків і жінок, для тих, які закривають свою наготу – чоловіків і жінок, для тих, які часто згадують Аллага – чоловіків і жінок, – усім Аллаг приготував прощення та велику винагороду!» (Коран, 33:35)². У Корані, попри згадку про Адама, Єву і заборонений плід, відсутні звинувачення жінки у падінні, як і відсутнє поняття первородного гріха. В ісламі Адам і Єва обоє шукають покаєння за непослух, їм обом було прощено. Відтак, страждання жінок під час вагітності та пологів не пов'язані з первородним гріхом, як, скажімо, у християнстві.

Інша справа з гендерним розподілом обов'язків та місцем жінок і чоловіків у соціальній системі. В окремих сурах Корану регламентуються обов'язки жінок та чоловіків, їхня роль в сім'ї, родині, суспільстві. «Не бажайте того, шляхом чого Аллаг віддав перевагу одним із вас перед іншими. Чоловіку – частка з того, що отримав він, а жінці – частка з того, що отримала вона» (Коран 4:32). «Чоловіки піклуються про жінок, адже Аллаг віддав перевагу одним перед іншими, а також через те, що чоловіки витрачають своє майно» (Коран 4:34)³. Відтак, проголошена рівність в одній, духовній сфері, не дає підстав стверджувати про наявність у мусульманському суспільстві гендерної рівності у соціальних відносинах.

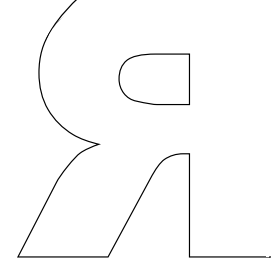
Що стосується виконання політичних ролей, треба зазначити, що у Корані немає згадки про заборону політичної участі жінок, але в одному з хадисів прописані обов'язки чоловіка і жінки відповідно до «своєї» сфери: «Кожен з вас є пастирем, і кожен з вас несе відповідальність за свою паству! Правитель є пастирем для своїх підданих. Чоловік є пастирем для своєї сім'ї. І жінка є пастирем в будинку свого чоловіка і несе відповідальність за свою паству і за його дітей. Отже, кожен з вас є пастирем і кожен з вас несе відповідальність за свою паству!». Як бачимо, жінка не несе відповідальність за інших, окрім свого чоловіка, а от чоловік, для прикладу будучи імамом, несе відповідальність за власну молитву і за молитви всіх, хто стоїть за ним. Тобто, поширені у мусульманському суспільстві установки щодо політичної участі чоловіків і жінок суперечать сучасним уявленням про гендерну рівність, адже наявною є сегрегація: коли певні обов'язки чи ролі від початку закріплені за певною статтю, це є прямою ознакою гендерної дискримінації.

Підтвердженням останньої тези є і усталені погляди на можливість обіймати керівні посади. Відповідно до ісламу,

¹ Feldman N. Political Equality and the Islamic State // Philosophical Topics. – https://www.jstor.org/stable/43154401?seq=12#page_scan_tab_contents.

² Коран. Переклад смислів українською мовою / переклад Михайла Якубовича. – Дніпро.: Середняк Т.К., 2016. – 480 с.

³ Там само.

глава держави – це не просто номінальна фігура без реальних повноважень. Він веде людей у їхніх молитвах, особливо п'ятничних і святкових; він повсякчас приймає рішення щодо безпеки і благополуччя своїх людей. Ці обов'язки вважаються несумісними з фізіологічними та психологічними особливостями жінок, через що і неможливе виконання ними подібних функцій. Хадис пророка тлумачиться таким чином, що жінка не має права на посаду глави держави. Буквально ці слова звучать так: «Не досягне успіху народ, який довірив свою справу жінці». У подальших трактуваннях ці слова стосувалися загальної справи, яка є халіфатом. Через те, що у Корані чи Сунні немає приписів, які б забороняли жінкам брати на себе керування іншими справами, вважається, що обмеження щодо керування державою не має нічого спільного з порушенням гідності жінки чи її прав. Цей хадис і подібні до нього висловлювання більше стосуються монархічної традиції мусульманських держав, але вони не забороняють жінкам обіймати найвищі посади в державі виборчим, тобто демократичним, шляхом, окрім тих випадків, де про це зазначено в національному законодавстві.

Таким чином, аналіз прав жінки у мусульманських країнах має декілька аспектів – релігійний, власне ісламський, і правовий, з позиції міжнародного права та національного законодавства демократичних країн. Ця відмінність полягає в пошуку порозуміння між двома світами. Один світ, ісламський, намагається зберегти організацію суспільно-політичного життя своїх держав відповідно до цінностей та приписів ісламського права. Другий, світський, базується на загальноприйнятих нормах міжнародного права, на основі якого ратифіковані основні положення прав і свобод людини, у тому числі й виборчі, національні законодавства демократичних країн.

Вибори не для всіх

Міжурядова організація, яка працює на всіх континентах світу, Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам (International IDEA), відстоює впровадження загальних демократичних цінностей через утвердження їх органами адміністрування виборів (ОАВ). Вони зобов'язані дотримуватися стандартів належної поведінки та бути доступними для громадян, яким вони служать, навіть якщо це прямо не передбачено законодавством про вибори. Частина з таких вимог пов'язані, у тому числі, із забезпеченням прозорості, гендерного балансу, чутливого ставлення до звичаїв і традицій, повагою до етнічних груп, створенням сприятливих умов для вільної

конкуренції на виборах. Запровадження внутрішньої гендерної політики, проведення гендерного аудиту, актуалізація гендерної проблематики, а також призначення відповідальних за здійснення контролю за дотриманням гендерних правил – це ті способи, через які можливо забезпечити повноцінну участь у всіх аспектах виборів⁴.

Суттєві зрушення у наданні жінкам виборчого права відбулися у першу декаду XXI століття. В одній за одну країнах Перської затоки – чи під тиском внутрішніх емансипаційних рухів, чи міжнародних організацій, чи процесів глобалізації, чи інших причин – жінки отримали виборче право. Так, у 1998 році жінки отримали можливість голосувати в Катарі, у 2001 році – в Бахреїні, 2003 – в Омані, у 2005 – в Кувейті, у 2006 – в Об'єднаних Арабських Еміра-

"ГЛАВА ДЕРЖАВИ ВЕДЕ ЛЮДЕЙ У ЇХНІХ МОЛИТВАХ. ВІН ПОВСЯКЧАС ПРИЙМАЄ РІШЕННЯ ЩОДО БЕЗПЕКИ І БЛАГОПОЛУЧЧЯ СВОЇХ ЛЮДЕЙ. ЦІ ОБОВ'ЯЗКИ ВВАЖАЮТЬСЯ НЕСУМІСНИМИ З ФІЗІОЛОГІЧНИМИ ТА ПСИХОЛОГІЧНИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ЖІНОК. ЧЕРЕЗ ЩО І НЕМОЖЛИВЕ ВИКОНАННЯ НИМИ ПОДІБНИХ ФУНКЦІЙ."

тах, у 2011 – в Саудівській Аравії. На відміну від сусідніх країн, у Сирії жінки отримали виборче право у 1949 році. Проте, загалом, цей процес продовжують критикувати традиційні ісламські кола, він потребує уваги до його реалізації і при звичаювання⁵.

У країнах, де жінки приховують своє обличчя і в яких існує потреба у фотографуванні особи, до роботи на дільницях та під час реєстрації виборців/-чинь мають залучати саме жінок. У таких країнах жінки та чоловіки голосують окремо, на різних виборчих дільницях (наприклад, в Афганістані, Лівані, Пакистані і Палестині)⁶.

⁴ Дизайн системи адміністрування виборів : посібник / Х. Катт, Е. Елліс, М. Мейлі [та ін.] ; пер. Перекладацька агенція Розмай. – випр. і доп. – Міжнародний ін-т демократії та сприяння виборам, 2016. – 489 с.

⁵ Субх М.А. Эволюция общественно-политической роли женщины в формировании современной социальной модели арабских стран Персидского Залива. – <http://www.iimes.ru/?p=15205>.

⁶ Дизайн системи адміністрування виборів : посібник / Х. Катт, Е. Елліс, М. Мейлі [та ін.] ; пер. Перекладацька агенція Розмай. – випр. і доп. – Міжнародний ін-т демократії та сприяння виборам, 2016. – 489 с.

Чи обиратися – привілей

У Бахреїні початок політичної участі жінок починається з 2000 року, з призначенням королею чотирьох жінок депутатками Консультативної ради (парламенту). Але остаточне законодавче закріплення участі жінок відбулося у 2002 році – після участі в загальнонаціональному референдумі щодо прийняття Статуту національної дії, а далі у 2006 році після участі у виборах до муніципалітетів і парламенту. Уже на останніх виборах у 2014 році балотуватися до парламенту та муніципальних

Жінки Кувейту отримали виборчі права

"КОЖНА З МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇН, ЯКА РОЗПОЧАЛА ПОЛІТИЧНУ РЕФОРМУ, ПОТРЕБУЄ ПІДТРИМКИ МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ. НЕОБХІДНО РОЗУМІТИ, ЩО ЦЕ НЕ ТІЛЬКИ ЗМІНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ, НЕ ПРОСТО ЗМІНИ В ІСЛАМСЬКОМУ ПРАВІ, ЦЕ ЗМІНИ ВСЕРЕДИНІ ТРАДИЦІЙНОГО ІСЛАМСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА."

рад вирішили понад 30 жінок. Цим вони склали 25 відсотків від загальної кількості кандидатів/-ок та значно випередили кількість кандидаток на виборах в інших країнах Перської затоки.

У Катарі тільки у 2003 році вперше в історії катарську жінку обрали депутаткою Консультативної ради. Просуванню жінок на державні посади сприяла активна громадська діяльність дружини еміра Катару Шейхи Мози бінт Насер аль-Міснад і її міжнародний авторитет. У різні роки жінки

призначалися на посади міністерки освіти, генеральної прокурорки, ректорки катарського університету, деканеси факультету ісламських наук тощо.

У Кувейті після сорокарічної боротьби жінок за свої права вищий законодавчий орган країни вніс зміни до закону про парламентські вибори, відповідно до яких кувейтська жінка отримала право вибирати і бути обраною до муніципальних і центральних органів влади.

В ОАЕ від декларування рівності всіх громадян до прийняття загального виборчого права також минуло понад сорок років. У 2006 році президент – шейх Халіфа бін Заїд Аль-Нагаїян прийняв закон про створення Національної виборчої комісії. У доповненні до цього документа визначено порядок проведення плебісциту в усі виборні органи країни, затверджено інститут таємного голосування, встановлено категорії осіб, які мають право балотуватися до місцевих і загальнодержавних органів влади, а також визначено перелік тих, хто мають право голосу. Прийняття цього закону гарантувало жінкам рівні з чоловіками права й свободи.

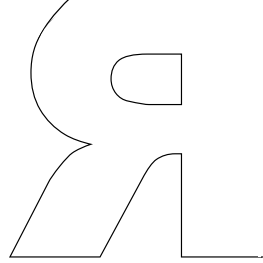
Процес демократизації арабських суспільств, одним з основних компонентів якого є гендерна рівність, найменш ефективно просувається на території Королівства Саудівська Аравія. Під впливом демократичних перетворень сусідніх країн, жінки Королівства завоювали собі право бути представленими на державних посадах. Результатом цього стало призначення жінки на посаду заступниці міністра освіти вперше в історії Саудівської Аравії в 2009 році⁷.

Упродовж останніх двох десятиліть докорінно змінилася політична участь жінок. З проведенням виборчої реформи жінки отримали право голосу. Однак лишається суттєва відмінність між правом вибирати, правом вибиратися і призначенням на високі державні посади. Значно варіюється гендерний баланс після кожних виборів, що свідчить про необхідність часу для сталості традицій рівного виборчого права і дотримання гендерного балансу.

Кожна з мусульманських країн, яка розпочала політичну реформу, потребує підтримки міжнародної спільноти. Необхідно розуміти, що це не тільки зміни у законодавстві, не просто зміни в ісламському праві, це зміни всередині традиційного ісламського суспільства, виклик сімейним цінностям в ісламському світі.

⁷ Субх М.А. Эволюция общественно-политической роли женщины в формировании современной социальной модели арабских стран Персидского Залива. – <http://www.iimes.ru/?p=15205>.

ЖЕНЩИНЫ В ИУДАИЗМЕ: ГЕНДЕРНЫЕ РОЛИ, СОЦИАЛЬНЫЕ ОЖИДАНИЯ И ИСТОРИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ

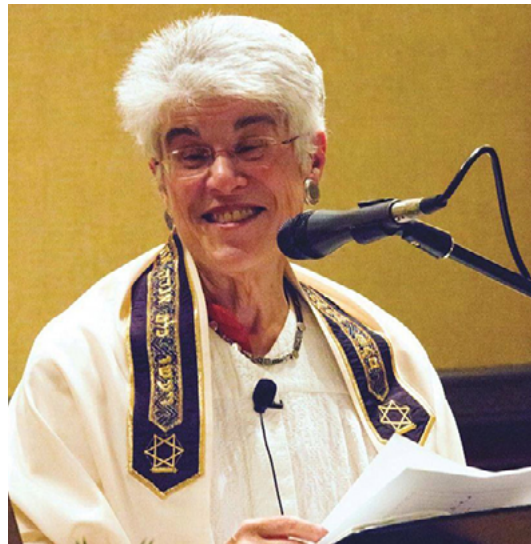
Ольга КРАСКО

Вопрос о положении женщины в иудаизме представляет собой сложную, нередко противоречивую проблему. Дело в том, что основные письменные источники иудаизма, создававшиеся более трех тысяч лет тому назад почти исключительно мужчинами, содержат различные взгляды на женщину, обусловленные как особенностями культурно-бытового уклада в разные периоды еврейской истории, так и личным отношением к женщине отдельных составителей этих произведений. Именно поэтому, когда мы видим на страницах этой литературы героиню, она не обязательно отображает реальных исторических персонажей своего времени. Мы остановимся на некоторых наиболее важных женских образах Торы, постараемся показать трансформацию роли женщины в иудаизме, ее правовой статус в историческом контексте.

Джудит Хауптман, раввинесса и профессор Еврейской теологической семинарии Америки, пишет: «Я стала обращать внимание на дискриминацию, зафиксированную в классических еврейских текстах: женщины не могут выступать свидетельницами в суде; не могут инициировать брак или развод (только мужчина может взять женщину в жены и развестись с ней, а не наоборот); не могут унаследовать имущество родителей; рождение и совершеннолетие девочки не отмечается церемониями наподобие брит-милы и бар-мицвы, как будто девочки — существа второго сорта. Наконец, женщины освобождены от важнейших заповедей — изучать Тору и молиться. А когда ты не должна чего-то делать, ты, скорее всего, и не станешь! Между тем «знание — сила», и поскольку власть в еврейском обществе была сосредоточена в синагогах и йешивах, контролируемых мужчинами, женщин до власти не допускали. Считалось, что они

слишком глупы, чтобы изучать Талмуд. Даже если бы им вдруг это позволили, то только отдельно от мужчин. В то же время, в Талмуде сохранилось множество историй о том, как мужья учили жен галахе — ведь те должны были знать законы кашрута, шаббата и ритуальной чистоты, чтобы правильно готовить еду, вести хозяйство и т.д.»¹.

Действительно, Талмуд и послеталмудические законы резко ограничили права женщин. Так, права женщины на приобретение и владение собственностью, наследование и завещание урезаны по сравне-

Джудит Хауптман

нию с правами мужчин; женщина не допускалась к какой-либо из государственных или общинных служб, особо подчеркивался запрет допускать ее к должности судьи; в подавляющем большинстве случаев женщина не могла выступать в качестве свидетельницы. Трудно представить

¹ Феминизм + иудаизм = справедливость. Интервью с профессором Джудит Хауптман // Доступно на: <http://www.zerkalov.org.ua/node/5940>.

большую обиду и унижение – разумный и уравновешенный человек не может предстать перед судом и поведать о том, что видел собственными глазами, исключительно ввиду своей принадлежности к женскому полу! Некоторые раввины испытывают известную неловкость в связи с этой несомненной дискриминацией, лишаящей женщин права свидетельствовать. Они придумывают разные объяснения и говорят, что женщины не могут свидетельствовать оттого, что они сидят дома в силу склонности к домоседству, а не ходят по судам.

Ортодоксальный иудаизм не рекомендует женщинам носить одежду ярких цветов

"ТРУДНО ПРЕДСТАВИТЬ БОЛЬШУЮ ОБИДУ И УНИЖЕНИЕ - РАЗУМНЫЙ И УРАВНОВЕШЕННЫЙ ЧЕЛОВЕК НЕ МОЖЕТ ПРЕДСТАТЬ ПЕРЕД СУДОМ И ПОВЕДАТЬ О ТОМ, ЧТО ВИДЕЛ СОБСТВЕННЫМИ ГЛАЗАМИ. ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО ВВИДУ СВОЕЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ К ЖЕНСКОМУ ПОЛУ!"

По вопросу образования женщины закон приводит противоречивые мнения о том, что отец должен обучать дочерей Торе, и о том, что это – пустое занятие. Тем не менее, Талмуд и более поздние источники сохранили, как и Тора, имена многих выдающихся женщин, прославившихся ученостью, особыми достижениями или высокими душевными качествами. Таковы сказание о Рахели, которая вышла замуж по любви за Акиву, служившего у ее богатого отца пастухом, только после того, как он обещал ей заняться изучением Торы; рассказы

об учености, богобоязненности и остроумии Брурии, жены рабби Меира (Талмуд даже приводит законодательные решения от ее имени).

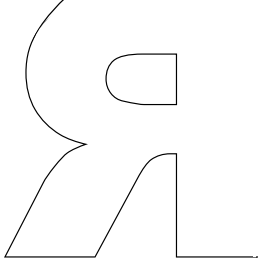
В еврейской традиции есть женщины-пророчицы, которые обладали таким же пророческим даром, как и мужчины. Мириам, Дебора – их имена остались в сердцах еврейского народа точно так же, как и имена пророков-мужчин. Мы знаем также о дочерях Целофхада, которые добились права для дочерей наследовать землю.

Исходя из текстов Торы, можно заключить, что право развода предоставлялось только мужу, но вместе с тем в них нет примеров необоснованного или легкомысленного расторжения брака. Роль женщины в мире, как считает иудаизм, отличается от роли мужчины, и поэтому обязанностью женщины, предписанные еврейским законом, отличаются от обязанностей мужчин. Женщины – как и мужчины – также обязаны молиться (хотя бы один раз в день), однако, в отличие от мужчин, они не обязаны молиться в установленное время. Женщины могут читать все молитвы по Сидуру, однако большинство женщин читает сокращенный вариант молитв.

Не будем останавливаться далее на фактах дискриминации женщин, соглашаясь с тем, что описывает Джудит, но обратим внимание на те истории Талмуда, в которых мужья учили жен галахе (законам). Джудит пишет: «Конечно, «голоса женщин» в Талмуде доходят до нас через посредство мужчин, но мы видим, что мужья обсуждали с женами новые галахические постановления, а значит, считали женщин достаточно умными для этого. Так что галахический, социальный и семейный статус женщин был выше, нежели мы могли подумать»².

Еврейские источники полны парадоксов и противоречий в отношении статуса женщины в иудаизме. Существует фундаментальное противоречие (хотя о нем редко говорят) между библейскими законами о женщинах и библейскими рассказами о них. Библейский закон стоит на стороне мужчин (об этом шла речь выше). Однако в библейских рассказах мы видим, как женщины пользуются относительно равными правами со своими мужьями, отцами, братьями. Несмотря на эти примеры, более поздние талмудические высказывания о женщинах (кроме некоторых исключений) звучат унижительно и снисходительно. Некоторые утверждения Талмуда являются откровенно женоненавистничес-

² Феминизм + иудаизм = справедливость. Интервью с профессором Джудит Хауптман // Доступно на: <http://www.zerkalov.org.ua/node/5940>.

кими. Но нам необходимо понимать, что даже любые тексты всегда отражают дух времени, в котором написаны.

Остановимся на фразе «А когда ты не должна чего-то делать, ты, скорее всего, и не станешь!», поскольку она очень важна для анализа трансформации роли женщин в еврейской истории.

Читая еврейские тексты, мы видим, что женщины, когда участвовали в принятии решений, играли либо закулисную роль, либо центральную роль в лидерстве. Например, Сара является образом женщины, которая оставалась в тени своего мужа Авраама. Ривка напоила верблюдов, проявляя доброту, чем получила возможность стать женой Ицхака, одного из патриархов рода. Во всех этих библейских историях женщины играли роли кулуарных лидеров; роли, соответствующие социальным ожиданиям и историческому контексту того времени.

Из библейских рассказов мы узнаем, что во многих семьях существовало определенное неравенство в положении мужчины и женщины. Становясь со сменой поколений все более явным и усиливаясь, оно вылилось, в конце концов, в полное подчинение женщины мужу. Даже выдающиеся героини Танаха, женщины, которые оказались способными на великие дела, находились в подчиненном положении с точки зрения их общественного статуса. Но Сара – это не покорная жена, пассивно сопровождающая мужа, а личность с твердой волей и сильным характером, побуждавшим её принимать самостоятельные решения и осуществлять их, когда того требуют обстоятельства. Более того, во многих случаях Сара оказывается наставницей мужа. Авраам часто испытывал потребность обратиться к ней за советом либо считал себя обязанным получить её согласие, прежде чем принять важное решение.

Был ли у женщины библейских времен свой собственный шатер или же она всегда оставалась в тени мужа? На этот вопрос не существует единого ответа. Библейские женщины не являются однородной группой персонажей, действиями которых движут исключительно гендерно обусловленные ожидания. Влияние женщин книги Бытия действительно по большей части является кулуарным, но их роль меняется, начиная с Исхода. С переходом в главы Исхода мы видим трансформацию роли женщин: их влияние смещается от семьи до рода и, далее, до всей нации. Не удивительно, что теперь мы ищем другой тип героини.

Эта «новая» женщина воплощена в образе Мириам (сестра известного по Торе

Моисея, который вывел еврейский народ из Египта). Когда Мириам впервые предстает нашему вниманию, в главе 2 Исхода, у нее еще нет ни имени, ни индивидуальности. Она просто приложение, призванное защищать своего младшего, более уязвимого брата Моисея: «А сестра его стала вдали наблюдать, что с ним будет» (Исход 2:4). Мириам – сестра и защитница. Ни больше, ни меньше. Опять женщина занимает в повествовании удаленное от центра, как эмоционально, так и физически, положение.

Но после того, как девицы из кортежа дочери фараона находят Моисея, с Мириам происходит что-то необыкновенное. Она предпринимает действия, которые выводят ее прямо на передний план истории. Она дерзко спрашивает дочь фараона, можно ли

«Мириам» – работа немецкого художника Ансельма Фейербаха (1862 г.)

"МИРИАМ НИКОГО НЕ СПРАШИВАЛА, СЛЕДУЕТ ЛИ ЕЙ ПОДОЙТИ К ДОЧЕРИ ФАРАОНА, МОЖНО ЛИ ЕЙ ПЕТЬ И ТАНЦЕВАТЬ С ТИМПАНОМ, КОГДА КРАСНОЕ МОРЕ РАССТУПИЛОСЬ. ОНА САМА ПРИНЯЛА РЕШЕНИЕ."

привести еврейскую женщину, чтобы она вскормила ребенка – и приводит мать Моисея. Одним этим действием Мириам выдвигает себя в самый центр событий. Далее она снова повторяет это, когда Израиль празднует победу. После того, как Моисей воспел триумфальную песнь в Исходе, главе 15, Мириам собирает женщин, – отрывок, ставший знаменитым благодаря еврейским феминисткам – чтобы петь и танцевать с тимпанами.

Начиная с Мириам, женщины, которые рискнули стать значимыми лидерками, были в центре исторических событий. Прекрасное стихотворение царя Соломона «Эшет Хаиль» («Доблестная жена») описывает все возможные роли, которые может сыграть женщина (среди них –

"ОРТОДОКСАЛЬНЫЙ ИУДАИЗМ.
ЛАГЕРЬ "ЕВРЕЙСТВА ТОРЫ" ВИДИТ
В ФЕМИНИЗМЕ РЕЛИГИОЗНУЮ
ПРОБЛЕМУ, ВЫЗВАННУЮ
ПРОНИКНОВЕНИЕМ В ТРАДИЦИОННУЮ
СИСТЕМУ ЦЕННОСТЕЙ ИДЕЙ
ИЗ ЧУЖДЫХ ЕЙ ИСТОЧНИКОВ."

учительница, предпринимательница). Современные израильские феминистки в явном замешательстве – с одной стороны вот она наглядная картина угнетения женщины, которая крутится, как пчелка, пока муж лишь «заседает со старейшинами у ворот», то есть решает глобальные вопросы. С другой – где еще можно отыскать, тем более в древности, такую самостоятельность женщины и доступ к столь широкому диапазону сфер деятельности, да еще и получить за это похвалу?

В последнее время роль женщины в обществе подвергалась радикальному пересмотру. Сегодня в большинстве течений иудаизма, кроме ортодоксального ответвления, женщины получили равные права с мужчинами в светской, семейной и духовной жизни. Так в Израиле, где иудаизм исповедуют 75 % жителей и жительниц, женщины активно реализуют себя в семье, на работе, в общественных организациях, в политике и даже служат в армии. Законом защищены их имущественные права в браке, не допускающие дискриминацию даже тех женщин, которые не вступали в официальный религиозный брак. В настоящее время много религиозных женщин занимают руководящие посты в

Министерстве образования, учебных заведениях, общественных организациях. Ничего не известно о том, чтобы это кем-то осуждалось, с этим нет никаких проблем. Безо всякой связи с религией хотела добавить, что есть общая тенденция, наблюдаемая и в светском, и в религиозном обществе, – выполнение женщинами многих руководящих функций.

Вместе с тем, говоря о месте и роли женщины в любом из направлений современного иудаизма, следует заметить, что процессы, которые сегодня происходят в гендерном измерении иудаизма, довольно противоречивы. В частности, в иудаизме реформистского и консервативного направлений женщины могут получить раввинистическое образование и быть раввинессами, тогда как ортодоксальный иудаизм не допускает этого. Ортодоксальный иудаизм, лагерь «еврейства Торы» видит в феминизме религиозную проблему, вызванную проникновением в традиционную систему ценностей идей из чуждых ей источников, что во многом расходится с требованиями Галахи (Закона). Но даже если есть круги, в которых что-то принято, а что-то не принято, запрета Торы на получение образования, работу и т.д., разумеется, нет.

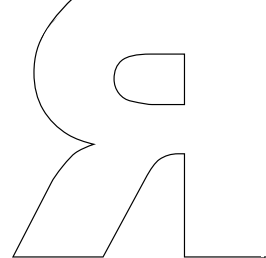
На руководящих должностях количество женщин все равно значительно ниже по сравнению с аналогичным у мужчин. 55 % женщин высшего руководящего состава хотели бы руководить организацией, однако им эта должность не предлагается³. Другими словами, даже если большинство должностей в еврейской организации занято женщинами, руководящие должности, по большей мере, принадлежат мужчинам. Опять же, чем больше община, тем менее вероятно, что главой будет женщина.

Лидерство зависит от исторического контекста. Из еврейских текстов мы знаем, что для того, чтобы женщина вышла из тени в центр событий, требуются как ее собственные усилия, так и поддержка со стороны других, гендерно непредвзятых людей. Мириам никого не спрашивала, следует ли ей подойти к дочери фараона, можно ли ей петь и танцевать с тимпаном, когда Красное море расступилось. Она сама приняла решение. У женщин есть выбор. Прежде чем кто-то решит, достойны ли и способны ли они на это, им следует самим решить, хотят ли они быть на лидерских позициях. Или...

«А когда ты не должна чего-то делать, ты, скорее всего, и не станешь!»

³ Dr. Erica Brown «Inspired Jewish Leadership». Practical Approaches to building strong communities. – 2008.

ГОМОСЕСУАЛЬНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

Марія ЛОЗОВА
Аліна МАРКОВА
Світлана ГРІНЬ

Зараз у масовій свідомості дуже популярним є твердження, що гомосексуальність як така – це атрибут сучасності, мовляв, у попередні історичні епохи її або взагалі не існувало, або вона була відверто маргінальним, непоширеним явищем. Але чи правда це? Звернімося до історичних фактів.

Заохочення гомосексуальності у Стародавні часи

Вірогідно, гомосексуальність існує рівно стільки, скільки існують людські відносини. Збереглися свідчення про її існування в усьому світі, незалежно від регіону, релігійних або інших чинників впливу.

Відомо, що в Стародавній Греції гомосексуальність була розповсюджена у місті Фіви. У V сторіччі до н.е. найбоєздатнішим бойовим підрозділом був загін під назвою «Священний Загін». Він включав у себе гомосексуальні чоловічі пари. Легендарна історія Еллади свідчить, що це був загін дужих і вправних воїнів. Ксенофонт писав: «Нема сильнішої фаланги, ніж та, яка складається з люблячих один одного воїнів»¹. У битві при

Левктрах (371 г. до н.е.) завдяки їм були розгромлені раніше непереможні спартанці, які мали кількісну перевагу.

Гіпократ стверджував, що одностатеві зв'язки корисні, оскільки «мужність та інші позитивні якості дорослого чоловіка через його сім'я передаються підліткам»², чим одночасно і свідчив про наявність гомосексуальності в Древній Греції.

Менше нам відомо про лесбійську любов. Поетеса Саффо (близько 580 р. до н.е., острів Лесбос) оспівувала лесбійське кохання³.

У Стародавньому Римі гомосексуальні відносини також були явними, але там вони вже вульгаризувалися, хоча в образах поетів, таких, як Вергілій, гомосексуальність

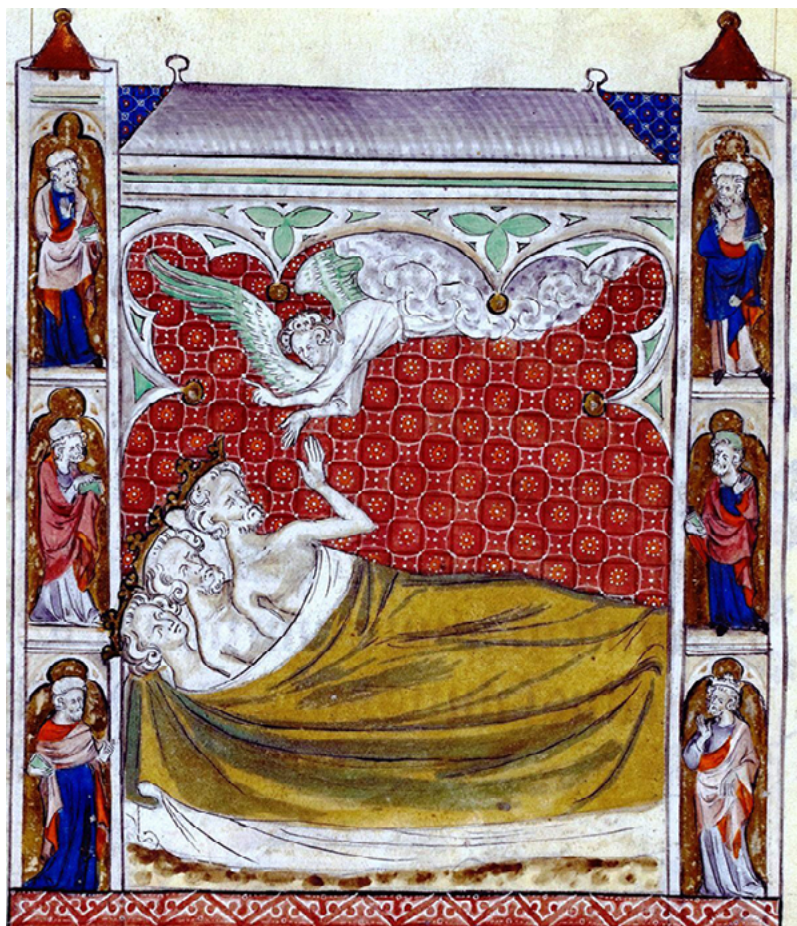
¹ О. Р. Гарни. Хетты. Разрушители Вавилона. – http://historylib.org/historybooks/O--R--Garni_KHety--Razrushiteli-Vavilona.

² Борухович В.Г., Фролов Е.Д. Ксенофонт Киропедия. – М.: Наука, 1976.

³ Вільна енциклопедія «Вікіпедія». – <https://ua.wikipedia.org>.

Зразки античного посуду

«Сон волхвів» (ілюстрація з королівського псалтиря, Англія, 1310-20 роки)

має таку ж конотацію, що й у греків.

Цікаво, що жоден з правових кодексів Стародавньої Месопотамії, від законів Урукіні (2375 р. до н. е.) до законів Хамурапі (1726 р. до н. е.), не заперечує гомосексуальності. Хетська збірка законів другого тисячоліття до нашої ери навіть згадує одностатеві відносини.

Марійський цар Зимри-лін та Вавілонський цар Хамурапі мали наложників-чоловіків.

У стародавній єгипетській міфології сексуальний контакт с божеством вважався доброю ознакою для смертного чоловіка. Напис на одній з гробниць свідчить, що покійник обіцяв «проковтнути фалос» бога Ра. Інший покійний говорить, що фалос бога Геба «знаходиться між сідниць» його сина та спадкоємця⁴.

Як бачимо, гомосексуальність в період Стародавніх часів не тільки не переслідувалася, а й була цілком нормальним і очікуваним явищем, а у воєнній справі навіть заохочувалася.

Монастирі та тюрми – концентрати одностатевих відносин

Поява світових релігій, таких, як християнство та іслам, принесла нові домінанти у

⁴ Розанов В.В. Люди лунного света (Метафізика християнства). – <http://www.rulit.me/books/lyudi-lunnogo-sveta-metafizika-hristianstva-read-193850-1.html>.

людську свідомість. Але свідчення про гомосексуальні відносини дійшли до нас навіть з тих часів. Так, вони були переслідувані церквою, проте перейшли у фазу прихованого існування, особливо у місцях концентрації осіб однієї статі (наприклад жіночі і чоловічі монастирі, тюрми).

І сьогодні ті ж християнські конфесії по-різному оцінюють гомосексуальність, а отже й по-різному будують пастирську роботу з гомосексуалами/-лками. Американський дослідник Ларрі Гольбах наводить шість варіантів відповідей різних конфесій на цей «виклик». Причому позиції тут коливаються від жорсткого неприйняття гомосексуальності в фундаменталістських деномінаціях до її послідовної апології в рамках так званої квір-теології⁵.

Іноземні мандрівники про гомосексуальну розкутість

У Київській Русі князь Георгій, син Андрія Боголюбського (XII ст.), одружився на знаменитій грузинській цариці Тамарі, але був нею покинутий, коли з'ясувалося, що той їй зраджував з чоловіками з її свити.

Багато свідчень про розповсюдження гомосексуальності збереглося з епохи Московської Русі, особливо в XV, XVI і XVII століттях. Про це пишуть майже усі іноземні мандрівники (Герберштейн, Олеарій, Маржерет), які залишили свої описи. Причому гомосексуальні схильності, за свідченнями іноземців, траплялися у всіх верствах населення, від селян до царюючих осіб⁶. Англійський поет Джордж Тербервілл побував у Москві в 1568 році. Поета вразили (і, очевидно, засмутили) відкриті гомосексуальні стосунки серед селян. У віршованому посланні «До Данса» поет писав:

*«Хоть есть у мужика достойная супруга,
Он ей предпочитает мужеложца-друга.
Он тащит юношей, не дев, к себе в постель.
Вот в грех какой его ввергает хмель.»⁷*

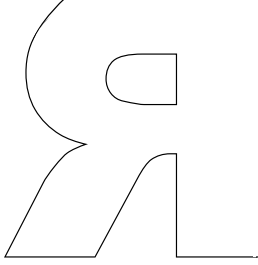
Як відомо, в українському домодерному селі існувала традиція дошлюбних спільних ночівель молоді, під час яких та «гралася у Притулу» (найчастіше це відбувалося під час вечорниць). Коли наставав час лягати спати, молоді люди домовлялися, хто з ким буде ночувати, після чого пари усамітнювалися, і важко повірити, що таке усамітнення мало виключно різностатевий характер.

Гомоеротизм тривалий час не був юридичною проблемою для Російської імперії, проте вже у 1832 р. становище змінилося.

⁵ Мальцев С.А. Дуальность мира нашего: История гомосексуализма // Дом Минанкова, 2008.

⁶ Магадович И.П. Очерки по истории географических открытий. Великие географические открытия (конец XV – середина XVII в.). – Режим доступу: <https://history.wikireading.ru/266847>.

⁷ Розанов В.В. Люди лунного света (Метафізика християнства). – <http://www.rulit.me/books/lyudi-lunnogo-sveta-metafizika-hristianstva-read-193850-1.html>.

Новий кримінальний кодекс, укладений з німецького (Вюртембергського) зразка, містив параграф 995, за яким мужолозтво каралося позбавленням усіх прав стану і засланням до Сибіру на 4-5 років.

Цікаво, що ставлення російського суспільства до лесбійок, як і до геїв, у ті часи було негативно-бридливим і асоціювалося переважно з повіями. Збереглося сприйняття цього явища А.П. Чеховим: «Погода в Москві хороша, холери нет, лесбосской любви тоже нет... Брррр!!! Воспоминания о тех особах, о которых Вы пишете мне, вызывают во мне тошноту, как будто я съел гнилую сардинку. В Москве их нет – и чудесно»⁸.

Терпимість і визнання гомосексуальних відносин зберігалося тоді переважно в найбідніших верствах і у віддалених північних регіонах, зокрема в есхатологічних сектах (особливо серед хлестів і скопців). Микола Клюєв, значна частина ранньої лірики якого представляє літературну обробку фольклору скопців і хлестів, включив кілька епатуючих зразків гомосексуальної поезії цих релігійних сект до своєї збірки «Братські пісні» (1912 р)⁹.

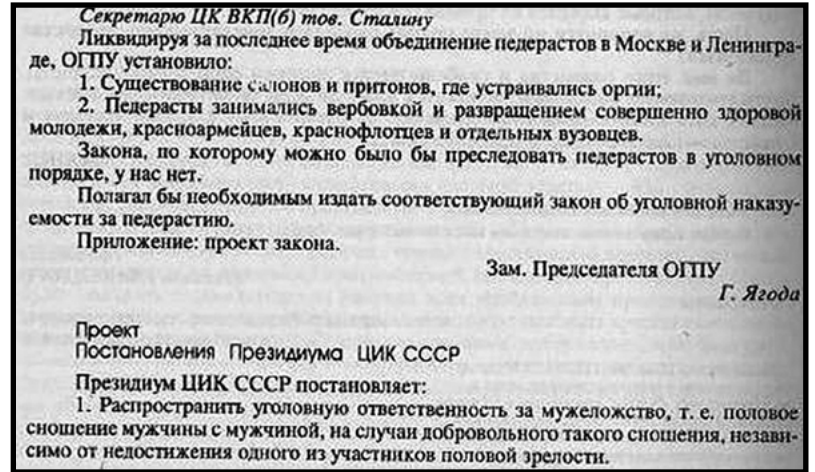
Секс-меншини і тоталітарні режими

Ситуація з правами гомосексуалів/-ок кардинально змінилася після приходу до влади нацистів. Геї та лесбійки були серед тих соціальних груп, проти яких у першу чергу був спрямований гітлерівський терор, адже вони не вписувалися в ідеали здорової нації та канони моральності. Уже на початку 1933 року відповідні організації були заборонені, книги про гомосексуальність (як і взагалі про сексуальність) демонстративно спалювали, повсюдно закривалися гей-бари і клуби. Десятого березня 1933 року в Берліні було спалено весь фонд бібліотеки Інституту сексуальних наук, заснованого Магнусом Хиршфельдом¹⁰.

Тим часом у СРСР 7 березня 1934 року затвердили закон, згідно з яким мужолозтво знову стало кримінальним злочином, причому пізніше ця норма увійшла до кримінальних кодексів усіх радянських республік. За статтею 121 Кримінального кодексу Української РСР мужолозтво каралося позбавленням волі терміном до 5 років. Ні про який правовий захист гомосексуалок/-ів не могло бути й мови. Організовані групи хуліганів, іноді за негласної підтримки міліції, провокували, шантажували, грабували, били і навіть убивали гомосексуальних людей.

Різноманітна сексуальність і одностатеві шлюби

В останні десятиліття у світі поширюється рух на підтримку одностатевих шлюбів. Факт реєстрації такого шлюбу, коли він можливий, закріплює за одностатевою сім'єю такі права, як право на спільне майно, право на аліменти, права на спадкування, соціальне і медичне страхування, пільгове оподаткування та кредитування, право на ім'я, право на розпорядження тілом у разі смерті партнера, право на спільне батьківство і виховання прийомних дітей та інші права, яких позбавлені незареєстровані пари.

На території України одностатеві відносини наразі ніяк не регламентуються законом. Подолано лише перший ступінь ЛГБТ-емансипації – відмова від кримінального переслідування людей, які віддають перевагу різним сексуальним формам та виключення гомосексуальності з переліку хвороб. Це означає, що гомосексуальні люди можуть бути в будь-який момент репресовані з боку інших людей, які орієнтуються на патріархатні цінності, вони також не зможуть себе захистити законом, адже апарат, який чітко регламентує подібні норми, наразі не розроблений.

Але в той же час існує частково розвинена ЛГБТ-інфраструктура. Завдяки їй лесбійки та геї можуть знайомитись і спілкуватись між собою, позбавивши себе почуття ізольованості та відокремленості від суспільства, голосно заявляючи: «Ми є!».

Прослідкувавши за ходом історії, можна зробити відповідні висновки про те, що гомосексуальність – не новітнє модне явище, а цілий пласт історії. Поки ми прагнемо до цілісного і всеосяжного розуміння різноманіття людської сексуальності, яку не має ставити в безглузді рамки сучасне суспільство, час усвідомити, що пройшло вже не одне сторіччя, і люди мають прогресувати в своєму світобаченні, в своїх поглядах, думках. Нічий консерватизм не може ставати на заваді щастя і особистої безпеки іншої людини, якщо її поведінка не загрожує нікому.

Записка наркома
 внутрішніх справ СРСР
 Г.Г. Ягоди до І.В. Сталіна
 від 13.12.1933 р.

⁸ Самойлов Л. Перевернутый мир. – СПб: Фарн, 1993.

⁹ Тольц В. Красным по голубому. Советская власть против гомосексуалистов // Портал «Радио Свобода», 10 марта 2002 г. – <http://www.svoboda.org/content/transcript/24204207.html>.

¹⁰ Buchheim H. SS und Polizei im NS-Staat. Duisdorf: Selbstverlag der Studiengesellschaft für Zeitprobleme, 1964. S. 56.

НАШЕ АВТОРСЬКЕ КОЛО:

Басаурі Зюзіна Анна Марія – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри культурології НПУ ім. М.П. Драгоманова, членкиня ГО «Молодіжна асоціація релігієзнавців». *Дослідницькі інтереси:* історія релігієзнавства, юдаїка, гендер і культура, гендер і релігія. *Останні проекти:* семінар за текстом Гольденберг Н.Р. «Гендерна теорія – ключова герменевтика у психоаналізі релігії» в рамках школи з психології релігії; воркшоп «Всього погано! Вступ до гендеру і релігії» на III Конгресі молодих дослідників/-иць релігії, лекція «Gender Ideals of the Main Religious Confessions in Ukraine at the Forum Ukraine's Transition and Gender Equality».

Контакти: manya_basauri@ukr.net

Богдан Олена – кандидатка соціологічних наук, доцентка Національного університету «Кієво-Могилянська академія».

Дослідницькі інтереси: питання релігії та демократії.

Останні проекти: авторський курс «Соціологія релігії»; розробка і викладання курсу «Соціологія та соціальні дослідження: що, як, навіщо?» на платформі Prometheus (спільно з І. Бекешкіною); гостьова лекція у Гарвардському університеті про сучасну релігійність українського суспільства; дослідження християнських та іудейських священниць у США щодо їхніх уявлень про гендерну рівність, феміністичність і маскуліністичність, а також досвіду подолання викликів у священнослужительській роботі.

Контакти: olena.v.bogdan@gmail.com

Гріль Світлана – кандидатка технічних наук, доцентка кафедри екології Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Дослідницькі інтереси: гендерна політика, екологія.

Останні проекти: наукові статті з екологічної тематики.

Контакти: через редакцію гендерного журналу «Я».

Карпов Володимир – технічний адміністратор дистанційних онлайн-проектів та адміністратор веб-порталу ГІАЦ «КРОНА», сторінки організації у Facebook.

Дослідницькі інтереси: гендерні дослідження, глобалізація, дистанційне навчання.

Останні проекти: шлюб з Ніною Лісною.

Контакти: vladimir.tasso@gmail.com

Кісь Оксана – історикиня й антропологиня, кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця Інституту народознавства НАН України, очіль-

ниця Української асоціації дослідників жіночої історії.

Дослідницькі інтереси: жіноча історія, феміністська антропологія, усна історія та гендерні перетворення у постсоціалістичних країнах.

Останні проекти: книги «Жінка в традиційній українській культурі другої половини XIX – початку XX ст.» (2008, 2012), «Українки в ГУЛАГу: вижити значить перемогти» (2017); редакторка збірника «Українські жінки в горнилі модернізації» (2017). Нинішні дослідження зосереджені на вивченні повсякденного життя жінок в надзвичайних історичних обставинах у радянській Україні в середині XX ст.

Контакти: kis@ucu.edu.ua

Краско Ольга – кандидатка історичних наук, викладачка, музеєзнавиця, голова Громадської благодійної єврейської жіночої організації «Кешер» (Білорусь).

Дослідницькі інтереси: вивчення єврейської історії та єврейських текстів (дослідження ролі жінки в сім'ї, єврейській громаді, прав жінок).

Останні проекти: тренінги «Жіноче єврейське лідерство», проект «Жіноча єврейська спадщина» (фіксація вкладу жінок у збереження і передачу єврейського життя, розвиток єврейських громад), проект «Сучасна єврейська жінка – лідер в області соціальних змін та інновацій» (навчання жінок методикою розробки та впровадження в практику інтерактивних форм роботи з різними цільовими аудиторіями в області гармонізації відносин, гендерної рівності та просування жінок).

Контакти: olgakeshher@tut.by

Курлович Аліна – власна кореспондентка, активістка ГІАЦ «КРОНА», позаштатна кореспондентка газети «Слобідський край».

Дослідницькі інтереси: бізнес-комунікація, прикладна психологія, історія і досягнення жінок, гендерна теорія, журналістика, поетика.

Контакти: alinakurlovich24@gmail.com

Лозова Марія – студентка Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (спеціальність «Екологія та охорона навколишнього середовища»).

Дослідницькі інтереси: хореографія, екологія, лібертарна педагогіка, стереотипи, гендерна, класова, расова, національна і вікова нерівність.

Останні проекти: благодійний музичний концерт на допомогу притулку для тварин «May Gig», веганський кооператив «Никого не ем», дитяча група з танцю контемпорарі з використанням лібертарних практик.

Контакти: marialozovaya1996@gmail.com

Малиновська Наталія – кандидатка політичних наук, викладачка кафедри «Політологія та національна безпека» Національного університету «Острозька академія».

Дослідницькі інтереси: зовнішня політика, міжнародні відносини та геополітика, політика і релігія, міжнародні організації, вибори та виборчі системи, політичні технології.

Останні проекти: координування Всеукраїнської ініціативи «Активна Громада: право вибору» (м. Рівне від ВГО Інститут «Республіка»), участь у виборчій школі «Виборчий процес від теорії до практики» (IFES, ЦВК України), II семінари глобальної політики «Міжнародні відносини та політична наука у занепадаючому світі: перспективи та виклики» (УКУ, The Center for Global Politics at Freie Universität Berlin).

Контакти: natalia.malynovska@oa.edu.ua

Маркова Аліна – студентка Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (спеціальність – екологія та охорона навколишнього середовища).

Дослідницькі інтереси: сучасне фото- та кіномистецтво, соціальна нерівність.

Останні проекти: фотосушка.

Контакти: через редакцію гендерного журналу «Я».

Марущенко Олег – кандидат соціологічних наук, директор, експерт і тренер ГІАЦ «КРОНА», редактор гендерного журналу «Я», доцент кафедри філософії Харківського національного медичного університету.

Дослідницькі інтереси: гендерні студії, гендерна експертиза освітнього контенту, соціальна нерівність.

Останні проекти: робоча група з питань політики гендерної рівності та протидії дискримінації у сфері освіти при МОН України; гендерна та антидискримінаційна експертиза проектів підручників (8-ий та 9-ий класи) для загальноосвітніх навчальних закладів.

Контакти: oleg.maruschenko@gmail.com

Попова Юлія – магістерка гуманітарних наук за спеціалізацією «Семіотика» Тартуського університету (Естонія), студентка магістерської програми «Інтегрований урбанізм і сталий дизайн» в університеті Штутгарта (Німеччина).

Дослідницькі інтереси: сталий міський менеджмент, гендерночутливе міське планування.

Останні проекти: курування літніми школами й іншими навчально-просвітницькими заходами з партисипативного міського планування.

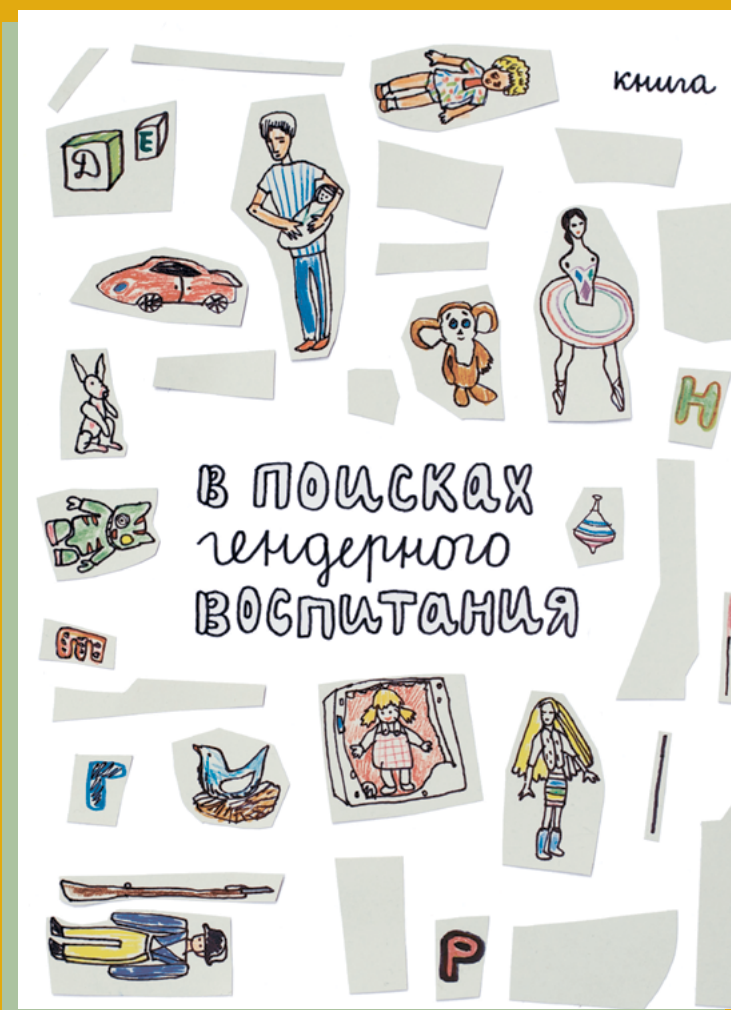
Контакти: yuliia.pop@gmail.com

- Велика електронна бібліотека книжок, збірників, посібників, матеріалів та статей з гендерної тематики
- Можливість пройти дистанційне онлайн-навчання на двох рівнях – базовому і поглибленому
- Резонансні тематичні новини з усього світу
- Експертні публікації та коментарі
- Аудіо- та відеоматеріали
- Електронна версія всіх номерів гендерного журналу «Я»
- Гендерне законодавство і глосарій
- Електронна версія власних видань нашого центру

А також багато іншої інформації та сервісів для всіх, хто цікавиться гендером

Для пропозиції матеріалів достатньо надіслати статтю або просто повідомлення в будь-якому зручному для Вас форматі на адресу

center.krona@gmail.com

У ПОШУКАХ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ

(російською мовою)

Методичний посібник пропонує в легкій і захопливій формі замислитися над сутністю сучасного навчально-виховного процесу, усім разом – педагогам дитячого садка і школи, батькам, адміністрації – пошукати шляхи та способи реалізації гендерного виховання, щоб створити умови для всебічного розвитку наших дітей, допомогти їм вирости щасливими й успішними.

У книзі докладно описано можливі напрями такої роботи у межах перших двох ступенів освіти. Особливістю видання стало те, що його авторський колектив – це люди, які саме й працюють у дитсадках і школах, а також в університетах, і які спілкуються з різновіковою аудиторією. Їхній особистий досвід практичної реалізації гендерного виховання надасть реальну допомогу тим, у кого є бажання впроваджувати подібні інновації у своїх навчальних закладах.

Посібник буде корисний усім, хто працює в дошкільній і шкільній освіті, студентству педагогічних спеціальностей, батькам, бабусям і дідусям, дітям, усім, хто цікавиться гендерною тематикою, проблемами сучасної освіти й виховання.

Електронна версія видання доступна на нашому порталі www.krona.org.ua. Отримання друкованої версії можливе за попередньою домовленістю

